

Norden i Finlands skola

En läroboksanalys om hur de nordiska länderna och samerna behandlas i finländska
läromedel

Sandor Enckell

Avhandling för magisterexamen

Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa, 2023

Abstrakt

Författare Sandor Enckell	Årtal 2023
Avhandlingens titel ”Norden i Finlands skola” En läroboksanalys om hur de nordiska länderna och samerna behandlas i finländska läromedel	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal (tot) 52 (60)
Denna avhandling hör till magisterexamen i pedagogik	
<p>Referat</p> <p>I följande avhandling behandlas hur mycket de nordiska länderna och språken samt samerna och deras språk syns till i finländska läromedel. Syftet med avhandlingen är att ta reda på vad dagens finländska högstadiel elever får lära sig om sina nordiska grannar samt Finlands urbefolkning samerna via skolböcker. Undersökningen har utförts genom en innehållsanalys av 31 finländska skolböcker som varit i användning då analysen utförts. Dessutom utfördes en semistrukturerad intervju med sameaktivisten Petra Laiti gällande frågor om samer.</p> <p>Norden har en lång gemensam historia. De nordiska länderna har påverkat varandra mycket och har mycket gemensamt språkligt och kulturellt. Från 1932 till 1972 försökte Föreningarna Nordens kommitté för historieundervisning aktivt se till att alla elever i Norden bekantade sig med alla nordiska länder. Nordens samhörighet skulle stoltseras med. I avhandlingen undersöker jag om denna laganda finns kvar.</p> <p>Samerna är Finlands, Sveriges och Norges erkända urbefolkning. Samerna har länge varit förtryckta men har nu lagar som skyddar deras kultur. Enligt lag ska man nuförtiden ha möjlighet till undervisning på samiska. I avhandlingen undersöker jag vad finländska högstadiel elever får lära sig om samer och hur skolgången känns för en same i Finland.</p> <p>Resultaten visar att mängden information de finländska skolböckerna har om Norden varierar väldigt mycket från bokserie till bokserie. Vissa bokserier har flera referenser till Norden och andra har inga alls, trots att båda serier är ämnade för samma skolämne. I regel har böcker som skrivits av finlandssvenskar fler referenser till Norden än böcker som översatts från finska till svenska. Endast ämnet svenska och litteratur har som mål i läroplanen att eleverna ska bekanta sig med de nordiska kulturen och språken.</p> <p>Resultaten visar även att finländska skolböcker har väldigt lite information om samer. De flesta böcker ägnar en eller två sidor till samernas historiska förtryck och beskriver inte samernas nutida utmaningar. De böcker som har information om samernas språk innehåller både sakfel och stavfel. Samernas egen undervisning lider också p.g.a. bristande resurser.</p>	
Sökord Läroboksanalys, Norden, samer, samiska, Petra Laiti	

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
2	Norden och läroboken	3
2.1	Läroboken.....	3
2.2	Nordismens ambitioner med läroboken.....	5
2.3	Samerna i skolan och samhället	7
3	Metod och material.....	11
3.1	Innehållsanalys	11
3.2	Läroböcker som forskningsobjekt	12
3.3	Material	13
4	Resultat.....	16
4.1	Historia	16
4.2	Samhällslära	18
4.3	Svenska och litteratur	19
4.3.1	Läsböcker i Svenska och litteratur.....	21
4.3.2	Arbetsböcker i Svenska och litteratur.....	22
4.4	Engelska	23
4.5	Geografi.....	24
4.6	Biologi.....	28
4.7	Samer.....	30
5	Diskussion	39
5.1	Resultatdiskussion	39
5.1.1	Historia	40
5.1.2	Samhällslära	42
5.1.3	Svenska och litteratur	43
5.1.4	Engelska	44
5.1.5	Geografi.....	45
5.1.6	Biologi.....	46
5.1.7	Samer.....	47
5.2	Metoddiskussion.....	51
5.3	Förslag till fortsatt forskning.....	51
6	Forskningslitteratur	53
7	Referenser.....	57

1 Introduktion

Norden har en lång gemensam historia. År 1397 bildades Kalmarunionen, en politisk union som innefattade alla dagens nordiska länder samt Orkneyöarna och Shetlandsöarna. Denna union varade fram till år 1523, då Sverige officiellt splittrade unionen (Langslet, 2020, s. 13). Under de följande 300 åren skulle Danmark och Sverige bilda otaliga allianser och börja minst lika många krig mot varandra. I slutändan kom bägge länder fram till att samarbete lönade sig bättre. År 2009 föreslog den svenske historikern Gunnar Wetterberg en återförening av Kalmarunionen, denna gång med titeln Förbundsstaten Norden under ledning av drottning Margrethe II av Danmark (Wetterberg, 2010). Förbundsstaten Norden förverkligades inte, men initiativet visade att det fortfarande finns en känsla av brödraskap i Norden.

Alla nordiska länder har vid något tillfälle under historiens lopp tillhört ett annat nordiskt land. De nordiska länderna har påverkat varandra kulturellt, ekonomiskt och juridiskt. Då Finland föll under ryskt styre fick landet behålla de svenska lagarna som med tiden utvecklats till vårt nuvarande juridiska system. Finland har även två nationalspråk, varav ett är svenska. De svenska lagarna och det svenska språket som Finland ärvde var i sin tur påverkade av Sveriges interaktioner med de andra nordiska länderna.

Under 1800- och 1900-talen började de nordiska länderna fokusera på ett starkare samarbete. År 1919 bildades Föreningarna Norden, som till största del bestod av historiker, lärare och annan form av skolpersonal. Dessa föreningar, som hade ett relativt stort inflytande över respektive stats utbildningspolitik, ansåg att undervisning om de nordiska ländernas historia borde vara av stor prioritet i alla skolor i Norden. Eleverna skulle lära sig om sina grannländer och deras inflytande på det egna landet. År 1932 bildades Föreningarna Nordens kommitté för historieundervisning, som hade som mål att verkställa detta. Kommitténs verksamhet varade tills dess upplösning år 1972 (Åström Elmersjö, 2013). Sedan dess har det varit upp till läroplanerna i de nordiska länderna och läromedelsförfattare att bestämma i vilken utsträckning man ska undervisa om de nordiska länderna.

Med denna bakgrund kunde man anta att det vore av stor prioritet att inkludera de nordiska länderna i den finländska utbildningen. Men är fallet så? Det jag vill ta reda på i min avhandling är i vilken utsträckning dagens finlandssvenska högstadieläroplaner får bekanta sig med sina nordiska grannar, deras språk och kultur. Vilken relevans har de nordiska länderna i den nuvarande läroplanen för grundläggande utbildning? Vad lär man sig om Norden via dagens läromedel?

Jag har även intresse av att analysera i vilken utsträckning samerna syns i de finländska läromedlen för årskurs 7–9 och den finländska läroplanen. Samerna befinner sig i Finland, Sverige, Norge och i liten utsträckning i Ryssland. Samerna är Nordens enda urbefolkning. Bevarandet av deras kulturhistoria borde därför vara av hög prioritet. I teorin ska samernas kulturarv skyddas och upprätthållas av staten, men hur mycket utrymme får detta nordiska urfolk i våra läromedel?

Mina forskningsfrågor är följande:

1. I vilka skolämnen är det ett mål att lära sig om Norden enligt läroplanen för grundläggande utbildning 2014?
2. I vilken utsträckning behandlas de nordiska länderna i de finländska läroböcker som är i bruk idag?
3. I vilken utsträckning behandlas samerna i de finländska läroböcker som är i bruk idag?
4. Finns det skillnader i innehållet om nordiska länder i läromedel skrivna av finlandssvenskar och läromedel som skrivits av finskspråkiga?
5. Finns det skillnader i innehållet om samer i läromedel skrivna av finlandssvenskar och läromedel som skrivits av finskspråkiga?
6. Vilken är kvaliteten i de finländska läromedlen med hänseende på samer?
7. Vilka utmaningar står de samiska skolorna i Finland inför?

2 Norden och läroboken

Under 1830-talet började en ny rörelse få fotfäste bland nordiska studenter. Rörelsen hette *skandinavism*, och dess anhängare strävade efter ett kulturellt, ekonomiskt och politiskt enande av Danmark, Sverige och Norge. En viktig bakomliggande orsak till skandinavismen var en försvarsplan mot Ryssland, Preussen och Tyskland (Hemstad, 2016 & Gustafsson, 2017, s. 181–182). Rörelsen intresserade det autonoma storfurstendömet Finland, men Ryssland såg negativt på ett samarbete mellan Finland och Norden (Hemstad, 2016). Skandinavismen tappade sitt fotfäste efter att Sverige misslyckades komma till Danmarks undsättning i kriget mot Preussen-Österrike år 1864. Enligt många historiker innebar detta slutet för skandinavismen, men enligt den norska historikern Ruth Hemstad innebar detta endast en tillfällig motgång (Hemstad, 2016 & Gustafsson, 2017). Rörelsen levde dock i viss mån kvar. Vid början av 1900-talet uppstod *nordismen* (Åström Elmersjö, 2013). Nordismen påminner om skandinavismen till stor del. Till nordismens mål hör samarbete, samverkan och en stark känsla av samhörighet mellan invånarna i de nordiska länderna. Till skillnad från skandinavismen hör det inte till nordismens mål att länderna skulle ena sig närmare politiskt och ekonomiskt (Åström Elmersjö, 2013, s. 47–68). Nordismen slog även igenom i Finland, som efter sin självständighet ville närma sig Västeuropa via Norden för att undvika att bli uppslukade av Sovjetunionen (Åström Elmersjö, 2013, s. 200–204).

2.1 Läroboken

Läroboken är ytterst betydelsefull i undervisningen. Läroboken har länge varit och kommer antagligen länge förbli det mest använda verktyget i klassrummet. Orsaken bakom detta är till största del bekvämlighet. Läroboken innehåller all den information som eleverna ska handskas med samlad på ett ställe. Eftersom läroboken innehåller det stoff som ingår i undervisningen är den också behändig då elever inte kunnat vara på plats i klassen. Läroböcker underlättar också undervisningen för läraren i och med att hen annars skulle vara tvungen att skapa allt stoff själv (Nelson, 2012, s. 17 & Wikman, 2004, s. 144 & 89)

Med det goda kommer också nackdelar. I och med att läraren har så stor tillit till läroboken så får den väldigt mycket makt över undervisningen. I *Hur används läroboken av lärare och elever?* analyserar Johan Nelson hur läroboken används i klassrummet. I texten hänvisar han till studier som utförts i Sverige, Norge och Storbritannien som tyder på att lärare förlitar sig mera på läroboken än läroplanen. Liknande resultat hittas i Tom Wikmans bok *På spaning efter den goda läroboken* (Wikman, 2004, s. 81). Lektionernas upplägg och innehåll styrs av läroboken. De läxor som eleverna får är också kopplade till läroboken. Det är sällan läraren tar med andra läromedel, och ännu mer sällan om läraren är oerfaren i sitt ämne (Nelson, 2012, s. 19–20 & Wikman, 2004, s. 85). Detta kan ha flera negativa effekter. Författare till läroböcker måste alltid vara selektiva då de väljer sitt stoff, vilket leder till att informationen blir komprimerad. Ifall informationen endast blir behandlad som den är skriven, utan att bli lagd i en större kontext, förlorar eleverna kopplingen till sitt eget vardagsliv. Om eleven inte förstår hur eller varför innehållet angår dem tappar de motivationen att lära sig.

Läroböcker bör alltid handskas med ett kritiskt öga och ska inte behandlas som fullständigt objektiva. Texterna är alltid en produkt av en viss tid och ett visst geopolitiskt område (Wikman, 2004, s. 86–88). I och med att många läroböcker endast är uppdaterade versioner av gamla texter kan de också oavsiktligt innehålla föråldrade uppfattningar och attityder. Västerländska läroböcker kan vara förhållandevis eurocentriska även om författarna och förlagen inte haft sådana intentioner. Detta kan bl.a. ske genom ogenomtänkta ordval. Till exempel kan historieböcker beskriva hur romarna ”utvidgar sitt rike”, medan araber ”erövrar land” (Mikander, 2016, s. 57). Båda beskrivningar är tekniskt sett korrekta, men den ena folkgruppen får mera våldsamma konnotationer än den andra.

Elever läser sällan läroböcker om de inte blivit anvisade att göra det. De letar sällan upp information om ämnet utanför läroboken på eget initiativ (Nelson, 2012, s. 22). Undervisning av eleverna är alltså väldigt präglad av läroboken. Detta innebär att om en lärobok inte tar upp något potentiellt viktigt så är det en stor risk att eleverna inte kommer lära sig om det. Eftersom läroböcker har så stor makt över undervisningen är det viktigt att analysera dem.

2.2 Nordismens ambitioner med läroboken

Samtidigt som skandinavismen växte sig stark på 1800-talet började de skandinaviska länderna förhålla sig mera kritiskt till det nationalistiska och krigshetsande innehållet i sina historieböcker. Det egna landet blev alltid porträtterat i gott ljus medan andra länders handlande i krig förkastades. Denna insikt bland historiker och andra forskare utvecklades så småningom till ett organiserat samarbete mellan de skandinaviska länderna om hur man skulle skriva historieböcker på ett mera rättvist sätt. Föreningarna Norden, som bestod av historiker, läroboksförfattare, lärare och skolledare från Sverige, Danmark och Norge, grundades 1919. År 1922 anslöt sig Island till projektet och år 1924 kom även Finland med. Föreningarna Nordens mål var att försöka skriva en enhetlig nordisk historia som skulle undervisas i skolan, och där inget nordiskt lands befolkning eller nationella ära kränktes. Studier av svenska och danska skolböcker som utfördes på 1930-talet visade att böckerna innehöll väldigt lite information om grannländerna. Ett beslut fattades därför mellan Föreningarna Norden att aktivt inkludera information om de andra nordiska länderna i skolans historieböcker. År 1932 bildades Föreningarna Nordens kommitté för historieundervisningen. Kommitténs uppdrag var att granska de nordiska ländernas skolböcker och revidera deras innehåll så att alla nordiska länder blev välrepresenterade i dem. Kommittén hade ingen officiell makt över de andra ländernas undervisning, men var aktiva i att ge förslag och egna perspektiv på det innehåll som fanns i läromedlen (Åström Elmersjö, 2013).

Samarbetet mellan Föreningarna Norden var inte problemfritt. Sverige ville till en början fungera som den ledande föreningen, vilket oroade det nyligen självständiga Norge. De olika ländernas författare kom även sällan överens om hur man skulle tolka olika historiska händelser. De bakomliggande faktorerna och etiken bakom händelserna kunde variera mycket beroende på var författaren hade sitt ursprung. För Finland var det viktigt att skapa en kulturell identitet och ett historiskt kanon oberoende av svenskt eller ryskt inflytande. Finländska historiker kritiserade ofta beskrivningen av Finland i svenska läroböcker och anklagade texterna för att vara paternalistiska och nedlåtande. I de svenska historieböckerna framstod Finland inte som ett skilt rike innan 1800-talet. Denna beskrivning var en nagel i ögat för finska

historiker, som inte ville att Finlands kultur endast skulle uppfattas som en avgrening av svensk kultur (Åström Elmersjö, 2013).

År 1940 skrevs den första volymen av *Omstridda spörsmål i Nordens historia*. Volymerna innehöll komplicerade frågor om krig som förts mellan de nordiska länderna, samt känsliga områden som bl.a. Finland under svenskt styre. På grund av tolkningsfrågor lyckades Föreningarna Norden aldrig skriva en enhetlig nordisk historia. Författarna måste därför antingen ta sig till att beskriva vissa händelser i *parallellskildringar* eller *samskildringar*. Ifall författaren använde sig av parallellskildringar beskrevs händelserna ur flera perspektiv. Ifall författaren valde att använda sig av samskildringar skrevs endast den informationen ned som alla länder var enade om (Åström Elmersjö, 2013).

Trots att föreningarna inte alltid var eniga om vissa händelseförlopp fortsatte samarbetet i flera decennier. Den nya nordismen nådde sin höjdpunkt på 1960-talet, men började avta på 1970-talet. Föreningarna Nordens kommitté för historieundervisning avslutades år 1972. En betydande orsak bakom nedläggningen var antagligen att det nya skolämnet samhällslära började ta mera utrymme i skolan och i viss mån ersätta skolämnet historia. Böckerna granskades inte längre av nordiska nämnder, och hut mycket information böckerna innehöll om de andra nordiska länderna berodde på författarna och ländernas läroplaner (Åström Elmersjö, 2013, s. 131–132).

Det är nästan 50 år sedan Föreningarna Nordens kommitté för historieundervisningens verksamhet upphörde, men nordismen existerar fortfarande som begrepp. Nordiskt samarbete främjas och likheter mellan de nordiska länderna är ett samtalsämne som lätt dyker upp i diskussioner mellan nordbor och utlänningar. År 2021 har flera artiklar och insändare i Hufvudsadsbladet handlat om en oro över ett försämrat samarbete mellan de nordiska länderna. Rubriker som *Ett starkt Europa behöver ett enat Norden* (1.3), *Krisen borde förbättra, inte försämra, samarbetet i Norden* (29.3), *Kapitulera inte för engelskans dominans, utan främja Norden* (2.4), och *Socialdemokraterna vill starta upp samnordisk vaccinproduktion* (14.4) visar att en nordisk sammanhållning känns mycket viktig i Finland.

Finland har inte bara ytliga likheter med de övriga nordiska länderna, utan även djupt rotade kulturella likheter. Finland är ett ungt land och har mer historia som en del av en nordisk helhet än som ett självständigt land. Detta är inte något Finland skulle behöva skämmas över, utan snarare ta fasta vid. Det är värt att känna till sina rötter. Sedan de nordiska länderna blivit självständiga har de ofta ställt upp för varandra och samarbetat med varandra. Bland annat tog Sverige emot tusentals finländska barn under andra världskriget, vilket inte var ett riskfritt val för landet. Jag har ofta personligen känt en samhörighet med Norden. Som barn kändes det både spännande och befriande att veta att jag kunde resa till ett annat land och bli förstådd även om jag talade mitt modersmål. Som ett finlandssvenskt barn i Helsingfors som inte kunde någon finska alls kändes tanken befriande.

2.3 Samerna i skolan och samhället

Samerna är Finlands, Sveriges och Norges ursprungsbefolkning. Idag finns det lagar stiftade för att beskydda och bevara deras kultur, men under en lång tid var de betraktade som ett lägstående folk. Samerna har blivit berövade av kultur, landområden och rättigheter.

I Sverige var samernas undervisning länge åtskild från den som de övriga svenska barnen åtnjöt. Från 1700-talet till början av 1900-talet var *lappskolornas* främsta funktion att konvertera samerna till kristendom och assimilera dem till majoritetsbefolkningen. På 1900-talet reformerades sameskolorna till kátaskolor, alias nomadskolor. De samiska barnen skulle fortfarande indoktrineras i den kristna tron, lära sig läsa och skriva på svenska samt räkna, men nu skulle större vikt läggas vid bevarandet av samernas rötter. Nu skulle barnen även undervisas i renskötsel och sameslöjd. Det fanns planer på att ha samiska som undervisningsspråk, men detta kunde inte verkställas av praktiska skäl. Samerna skulle allmänbildas, men det ansågs viktigt att de fortsatte sina liv inom renskötsel. Reformens bakomliggande orsaker var flera och mångfacetterade. Bland reformatörerna fanns det både humanister som ville bevara samernas kultur, och rashygienister som ansåg att samer inte var lämpliga för svenska arbetsuppgifter. Reformen hade även en ekonomisk aspekt, i och med att renhandeln sköttes exklusivt av

samerna, som även utnyttjade områden ingen annan var intresserad av (Henrysson och Flodin, 1992, s. 2–34).

Fr.o.m. mitten av 1800-talet skulle alla barn i Norge gå i skola. I Norge var samer och andra minoriteter tvingade att assimileras till majoritetsfolket enligt lagen. Eleverna skulle lära sig det norska språket och förkasta sin egen kultur. Detta ledde till att flera samiska språk och andra minoritetsspråk i Norge dog ut. Den aktiva förnorskningspolitiken upphörde i skolorna på 1950-talet, men fortsatte indirekt fram till 1970-talet då skolan började fokusera på integrering (Olsen, 2021). I efterhand har både kung Harald V och Norges tidigare statsminister Erna Solberg uttryckt bett om ursäkt för samernas historiska förtryck (Wesslin, 2017). År 2020 inrättades en ny läroplan i Norge. Samerna och deras rättigheter fick en central plats i den nya läroplanen. Idag ska samiska elever kunna få utbildning på sitt eget modersmål, och norska elever ska få utbildning om samiska förhållanden (Olsen, 2021, s. 119).

Från 1940-talet till 1970-talet var finländska samer bebodda i Sameland tvungna att gå i internatskolor tillsammans med finskspråkiga barn. I skolorna talades endast finska och samiska elever kunde straffas om de talade sitt modersmål. Detta ledde till att många samer slutade prata sitt modersmål offentligt p.g.a. skam (Wesslin, 2017). Sedan lagen om grundläggande utbildningen (1998:628) trädde i kraft 1999 ska man i Finland kunna få utbildning på samiska.

Skolan har ändrat sin ställning gentemot samer och deras språk i alla tre nordiska länder, men samernas problem har inte upphört. Även idag kan samerna möta fördomar och motstånd i sin vardag. Sedan 2003 ska man i Enare, Enontekis, Sodankylä och Utsjoki kunna använda de samiska språk som talas i Finland med myndigheterna, men det finns inte alltid möjligheter till det. Enligt den samiska språklagen ska man även kunna använda skoltsamiska, enaresamiska och nordsamiska i statsförvaltningen. I en artikel i HBL från den andra januari 2021 berättar sameaktivisten Ristenrauna Magga att samer sällan vågar be om betjäning på sitt eget modersmål. De kontaktar därför Magga, som i sin tur ber myndigheterna att se till att de får betjäning på nord-, enare- eller skoltsamiska. Trots att detta är en laglig rätt möts Magga ofta med irritation och ibland även hot. “Jag har fått anonyma hotelser och många har skrikit åt mig.

Jag har till och med fått smaka på knytnäven. Det är det pris man måste betala för att yrka på sina rättigheter. Inte kan jag passivt se på när folk blir utsatta för diskriminering”.

Förutom att bli nekade service på samiska möter samerna många andra problem. Områden som är viktiga och heliga för samerna respekteras inte alltid av företag. I artikeln *Tana älv är hem och centrum* intervjuas sameaktivisten Niilas Holmberg. I artikeln framkommer det att norska företaget Grenselandet, som det finländska ST1 är storägare i, planerar att bygga en vindkraftspark med 267 vindkraftsverk på fjället Rásttigáisá, som ligger på den norska sidan av Tana älv. Fjället är en helig plats för samer, och såväl sametingen i Norge och Finland samt flera politiska personer och föreningar i både Finland och Norge har motsatt projektet. Enligt FN:s deklaration för ursprungsfolk ska ursprungsfolk ha samma rättigheter som majoritetsbefolkningen. Samer borde därmed kunna lägga veto mot projektet, men Holmberg förhåller sig pessimistisk till detta:

“Om samer tackar nej till ett projekt på våra marker borde det inte förverkligas, men så går det aldrig. Man lyssnar på oss, och betyder att det är viktigt att våra rättigheter respekteras och sedan klubbar man igenom något samerna enhälligt har motsatt sig.”

Lina Spjuts har i sin artikel *Nationella minoriteter i grundskolans läromedel 2011–2019* analyserat hur nationella minoriteter behandlas i 56 svenska läromedel publicerade mellan 2011 och 2019. Enligt Spjut är de rikssvenska skolböckerna fattiga på information om samerna. Böckerna lägger större tid på att beskriva hur majoritetsbefolkningen förtryckte samerna än att beskriva samernas egen historia och kultur. Samerna framstår inte som aktiva samhällsmedlemmar, utan som offer. Läsaren blir informerad om att de avviker från majoritetsbefolkningen, men endast via hur de blivit behandlade av majoritetsbefolkningen, inte via hur deras kulturer skiljer sig (Spjut, 2020). Den information som finns i läroböckerna är dessvärre antagligen all information eleverna kommer få om samerna under skoltiden. I Jörgen Mattlars *Ett erkännande av de nationella minoriteterna?* drar författaren slutsatsen att elever upplever att de fått minst undervisning om de minoritetsgrupper som nämns minst i läromedlen (Matllar, 2015, s. 187–188), vilket också understryker Nelsons text om att både elever och lärare håller sig till läroboken. Dessa är fynd jag kommer ha i åtanke då jag analyserar samernas inkludering i de finländska läroböckerna.

Syftet med min avhandling är att ta reda på vad dagens finländska högstadieläroplaner får lära sig om sina nordiska grannar samt Finlands urbefolkning samerna via skolböcker.

Jag upprepar mina forskningsfrågor här:

1. I vilka skolämnen är det ett mål att lära sig om Norden enligt läroplanen för grundläggande utbildning 2014?
2. I vilken utsträckning behandlas de nordiska länderna i de finländska läroböcker som är i bruk idag?
3. I vilken utsträckning behandlas samerna i de finländska läroböcker som är i bruk idag?
4. Finns det skillnader i innehållet om nordiska länder i läromedel skrivna av finlandssvenskar och läromedel som skrivits av finskspråkiga?
5. Finns det skillnader i innehållet om samer i läromedel skrivna av finlandssvenskar och läromedel som skrivits av finskspråkiga?
6. Vilken är kvaliteten i de finländska läromedlen med hänseende på samer?
7. Vilka utmaningar står de samiska skolorna i Finland inför?

3 Metod och material

3.1 Innehållsanalys

Avhandlingen är en kvalitativ innehållsanalys av finländska läroböcker. Denscombe definierar ordet innehållsanalys på följande vis: “Innehållsanalys är en metod som hjälper forskaren att analysera innehållet i dokument. I själva verket är det en metod som kan tillämpas på vilken ‘text’ som helst., oavsett om det gäller skrift, ljud eller bilder, för att kvantifiera innehållet. Statsvetare kan använda metoden för att studera utskrifter av tal; pedagoger för att studera innehållet i barnböcker; historiker för att studera korrespondensen mellan statsmän” (Denscombe, 2009, s. 307).

I en innehållsanalys bryter forskaren ner texter i mindre enheter och kategorier för att analysera frekvensen av de enheter forskaren vill utforska. Genom att analysera vilka ord och idéer texten innehåller tar forskaren reda på vad texten framställer som relevant information. Genom att granska förekomsten av fenomen och hur de vinklas fastställer forskaren textens prioriteringar och värderingar. Forskaren är även intresserad av att analysera närheten mellan de idéer som presenteras i texten och vilka associationer som bildas utav dem (Denscombe, 2009, s. 307–308).

I min avhandling analyserar jag förekomsten av Norden och de nordiska språken i den nuvarande läroplanen samt finländska läromedel för grundskolans årskurser 7–9. Jag tittar först i läroplanen för att se vilka krav det finns på böckerna, och sedan granskar jag hur ofta böcker i olika ämnen refererar till de nordiska länderna eller språken och hur de framstår. Jag lägger även vikt på vilket förlag som publicerat läromedlen och vilket språk de ursprungligen skrivits på. En av mina hypoteser är att finlandssvenskar är mera benägna att nämna Norden i sina texter än finskspråkiga författare. Eftersom finskspråkiga personer inte delar ett liknande språk med de övriga nordiska länderna är det min hypotes att de känner sig mindre kopplade till dem än finlandssvenskar, och känner sig därmed mindre benägna att diskutera dem.

Utöver innehållsanalysen har jag, gällande samernas förekomst i skolböckerna, även utfört en semistrukturerad intervju. I en semistrukturerad intervju har intervjuaren förberett frågor som

ska besvaras, men förhåller sig öppen ifall den intervjuade vill utveckla sina idéer och gå in på djupet på vissa ämnen. I en semistrukturerad intervju är intervjuaren mera intresserad av att få ut så mycket som möjligt ur intervjun än hur intervjuens struktur ser ut (Denscombe, 2009, s. 234–235).

3.2 Läroböcker som forskningsobjekt

I detta arbete granskar jag läroböcker, d.v.s. böcker vars syfte är att understödja undervisningen och uppfylla läroplanens mål. Det finns två olika former av läroböcker. Den första och mest använda av dessa är *läsböcker*. En läsbok är en kapitelbok som innehåller relevant text för det ämne eleven studerar i. Den andra formen av läroböcker är *uppgiftsböcker*. En uppgiftsbok innehåller uppgifter som testar elevernas kunskap.

I Den politiska läroboken: Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under Kalla kriget beskriver Janne Holmén vilka faktorer som avgör vad en lärobok innehåller. Dessa är viktiga att ta i beaktande då man granskar läroböcker. De faktorer han nämner är följande:

- *Fakta från forskningen*: Informationen som införts i böckerna är baserad på fynd som forskare har kommit fram till. Här är det viktigt att minnas att författarna måste vara selektiva när det kommer till att välja vilken information de tar med, eftersom det nästan alltid finns ett överflöd av information.
- *Läroboksproducenterna, författare och förlag*: Författarna är de som i första hand väljer ut vilken information som ska inkluderas, men förlagen har också makt över den slutgiltiga produkten. Av olika orsaker kan förlagen be författaren att inkludera information som tidigare inte fanns med, eller exkludera information som de inte vill ha med.
- *Statlig kontroll genom läroplaner och granskningsmyndigheter*: Statliga styrdokument som läroplanen styr i viss mån innehållet i läroböcker. Finlands myndigheter har inte

kontrollerat innehållet i läroböckerna sedan 1990-talet, men det hör till förlagens intresse att överensstämna med den senaste läroplanen.

- *Efterfrågan på läroboksmarknaden*: Precis som med andra kommersiella produkter försöker förlagen göra böckerna lockande för skolorna. Boken ska gärna både vara informativ och intressant, samt vara politiskt korrekt i den tid som den publiceras.
- *Samhällsklimat*: Politiska händelser och rörelser och hur de porträtteras i media påverkar vad vi anser vara acceptabelt och hur vi ska vinkla saker. Ju närmare man ligger en politisk konflikt, desto mindre möjlighet har man att vara opartisk.
- *Lärobokstradition, läroboksgenre och gamla fördomar*: Vissa författare har en ovana att reproducera gammal information och gamla värderingar som de minns från sina egna skolböcker. Denna tradition har enligt Sture Långström skapat en egen genre: läroboksgenren. (Holmén, 2006, s. 24–26).

Det finns goda grunder att analysera läroböcker. Läroböcker fortsätter vara det viktigaste instrumentet för undervisningen. Lärare förutsätter ofta att det som står i böckerna följer läroplanen och följer hellre den bok de fått än att fylla på med material som de själva anser passar bäst. Oerfarna lärare lutar sig speciellt mycket på böckerna. Läroböckerna har därför en väldigt stor påverkan och makt över undervisningen (Holmén, 2006, 23–24).

3.3 Material

Ur *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*, alias *GlgU 2014* har jag sökt efter vad staten förväntar sig av undervisningen. Sedan har jag undersökt om läromedlen svarar mot dessa förväntningar.

I denna avhandling har 31 finländska läroböcker i ämnena historia, samhällslära, svenska och litteratur, engelska, geografi och biologi analyserats. Läroböckerna har publicerats mellan 2009 och 2020. Största delen av läroböckerna har varit i användning då denna avhandling skrivits. Böckerna som analyserats är menade för elever som går i årskurs 7–9. Forum 6 är främst menad som en lärobok för årskurs 6, men jag blev informerad av lärare i Tammerfors svenska samskola

att den även delvis användes för att undervisa årskurs 7. För att avgränsa mitt material har jag hållit mig endast till svenskspråkiga böcker riktade till årskurs 7–9. Jag valde att fokusera exklusivt på högstadiesböcker eftersom de innehåller mera information än lågstadiesböcker och har större sannolikhet att innehålla referenser till Norden.

Förlaget Schildts & Söderströms försåg mig med 24 läroböcker i digitalt format. De övriga sju böcker som publicerats av Otava fick jag låna. Alla de böcker som analyserats för denna avhandling har varit utgivna på svenska. Sexton läroböcker har svenska som originalspråk och femton har översatts från finska. Schildts & Söderströms publicerar inte finskspråkiga läromedel, utan översätter andra förlags böcker till svenska. Tidigare var en stor del av de böcker de översatte ursprungligen publicerade av Otava, men nuförtiden översätter Otava själva sina läromedel till svenska. Schildts & Söderströms har därför övergått till att översätta böcker som ursprungligen publicerats av Sanoma Pro och Edita.

Schildts & Söderströms har tillåtelse och möjlighet att redigera läroböckerna så att de bättre passar finlandssvenska klassrum. Dessa redigeringar är sällan omfattande och handlar oftast om en skillnad på några meningar till ett par stycken. En vanlig orsak till redigering är att översättarna och Schildts & Söderströms anser att originaltexten inte är representativ i en finlandssvensk kontext. De böcker jag granskat har alltså designats för att vara lämpliga för en finlandssvensk publik. Eftersom Schildts & Söderströms ibland redigerar innehållet i sina översättningar är det möjligt att det jag valt ut och granskat inte överensstämmer med de finska originaltexterna. Det är oklart om även Otava redigerar sitt innehåll då de översätter sina böcker till svenska.

Att översätta skolböcker från finska till svenska kräver mindre tid, arbete och pengar än att skriva helt nya finlandssvenska skolböcker. Därför är det vanligare för Schildts & Söderströms att översätta böcker i biologi, geografi, fysik och kemi. Däremot är det inte ovanligt att finlandssvenskar skriver sina egna läromedel i historia och samhällslära. Detta är p.g.a. att Schildts & Söderströms anser att ett finlandssvenskt perspektiv kan vara nödvändigt i dessa ämnen. Av praktiska skäl skriver finlandssvenskar också sina egna läromedel i språkämnerna. Finska och svenska är så pass olika språk att det inte vore lönsamt att översätta dessa böcker.

Bland annat ligger svenskan mycket närmare engelska och tyska i både vokabulär och syntax än finskan, vilket betyder att finlandssvenskar har ett annat utgångsläge än finskspråkiga.

Jag utförde även en semistrukturerad intervju med sameaktivisten Petra Laiti. Orsaken till att jag utförde en intervju i stället för en textanalys i fråga om samer är för att antalet texter om de specifika frågor jag är intresserad av är väldigt begränsade eller icke-existerande. Laiti har medverkat i flera aktivistverksamheter som *Ellos Deatnu!* och *City-Sámit rf*. Från 2017 till 2020 var hon ordförande för Suomen Saamelaisnuoret (Finlands unga samer/samiska ungdomar). Sedan år 2019 har hon arbetat som assistent åt politikern och ministern Maria Ohisalo. I intervjun bad jag Laiti dela med sig av personliga upplevelser om att vara same i Finland. Jag bad henne även att kontrollera informationen som fanns om samer i två böcker. Laiti hade erfarenheter och kunskap som jag personligen saknade och som var värdefull för denna avhandling.

4 Resultat

4.1 Historia

Det finns ingenting konkret i Glgu 2014 som tyder på att elever i årskurs 7–9 bör bekanta sig med nordisk historia eller hur de nordiska länderna direkt påverkat Finland. Enligt I3 (Innehåll som anknyter till målen 3) ska eleven dock “[vägledas] till insikt i vilken betydelse kulturen haft då den nationella identiteten har utvecklats under autonomi och i början av Finlands självständighet” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 481).

Böckerna som analyserats i denna sektion är *Forum 6*, *Forum 7*, *Forum 8*, *I tiden 7* och *I tiden 8*. *Forum*-böckerna är publicerade av Otava och har översatts från finska. *I tiden*-böckerna är publicerade av Schildts & Söderströms och har svenska som originalspråk.

Forum-serien och *I tiden*-serien är väldigt olika i hur de presenterar sitt innehåll och hur ofta de nämner de andra nordiska länderna. I jämförelse med *I tiden* är *Forum*-böckerna betydligt mera kortfattade överlag. *Forum*-serien är väldigt sparsam med sina referenser till nordiska länder. Det enda land som får riktig uppmärksamhet är Sverige, men författarna har valt att inte diskutera det historiska förhållandet mellan Sverige och Finland. Kapitel 5 i *Forum 6* heter *Den svenska stormaktens uppgång och fall*. Kapitlet är endast en kort genomgång av Sveriges stormaktstid och nämner inte Finlands roll som del av Sverige. Kapitel 6 i samma bok heter *Finland under svenska tiden*. Till skillnad från vad man kunde tro utgående från kapitlets titel handlar kapitlet inte om Finlands position under svenskt styre eller hur Sverige påverkade det finska samhället. Kapitlets uppgift är i stället att hjälpa eleven att sätta sig in i den historiska kontexten genom att med hjälp av bilder och text visa och förklara hurdana kläder, maträtter och fritidssysselsättningar var populära i Finland under den svenska tiden.

I *Forum 8*, som till stor del handlar om andra världskriget, nämns de finska krigsbarnen som togs emot av Sverige. Författarna förklarar inte att det var en stor och spänd politisk fråga för Sverige om de skulle hjälpa Finland eller de andra nordiska länderna under kriget, eftersom de förklarat sig själva som opartiska.

Forum 8 är också den enda boken i *Forum*-serien som nämner Norge och Danmark, men detta sker endast förbigående. På sida 70 i *Forum 8* står det att Tyskland ockuperade Norge och Danmark år 1940. Boken går inte närmare in på relationerna och spänningarna mellan de nordiska länderna under andra världskriget. Det framkommer till exempel inte att Sverige tvekade om de skulle hjälpa de andra länderna eller inte.

Forum 7 är den enda boken av de jag analyserat som tar ställning till om det är en bra sak att Finland inte längre hör till Sverige. På sidan 26 står det: "Man kan på sätt och vis säga att den ryska erövringen var positiv för Finlands del. Om Finland hade hört till Sverige skulle vi knappast ha kunnat få autonomi".

I tiden-serien är överlag fullpackad med information och detaljer. Dessa böcker nämner andra nordiska länder och jämför dem med Finland väldigt ofta. *I tiden 7*, som sträcker sig från den franska revolutionen 1789 till Versaillesfreden 1919, finns speciellt många omnämnanden om andra nordiska länder. Ifall någon händelse eller något fenomen påverkat alla nordiska länder har författarna till *I tiden 7* sett till att skriva "i Norden" i stället för "i Finland". Bland annat kan man läsa på sidan 8 i *Hyssälä tiden 7* om "Nordens fyra stånd", på sidan 33 står det att de nordiska länderna var tidigast ute i världen med allmän och lika rösträtt, och på sidan 92 står det att de flesta städer i Norden har brunnit upp minst en gång.

Det finns även stycken i *Hyssälä tiden 7* som handlar om nordiska angelägenheter där Finland inte varit inblandat. På sida 174 finns en faktaruta om den svenska kolonin S:t Barthélemy. På sida 24 står det att Sverige tog över Norge efter "kriget mot Danmark". Det specificeras inte vilket krig mot Danmark det rör sig om eller vilket år det hände, men kriget som stycket hänvisar till är slutskedet av andra Napoleonkriget, d.v.s. sjätte koalitionskriget, som för Sveriges del slutade år 1814 med att de fick makten över Norge. Det förklaras i boken att Norge blev självständigt år 1905.

I *Bartholome tiden 8* behandlas tidsperioden från början av 1900-talet till nutid. Boken gör färre jämförelser med de nordiska länderna än *I tiden*. På sidan 66 nämns hur Norge och Danmark ockuperades av Tyskland under andra världskriget, och på sidan 84 nämns de finska krigsbarnen som skickades till Sverige. Även här, som i *Forum*-serien, saknas information om

Sveriges tvekande och spänningen som fanns mellan länderna ett tag. I *Forum 8* står det att det var Sveriges idé att ta emot krigsbarnen, men det nämns inget om den stora samhällsdebatten som rådde i landet innan det beslutet.

Inställningen till de andra nordiska länderna i *Bartholome tiden*-böckerna är väldigt nordistisk. På sidan 24 i *Bartholome tiden 7* står det "Sverige och Finland är på många sätt och vis varandras spegelbilder och det är svårt att hitta andra länder som har en så fredlig relation och är så lika". I *Bartholome tiden 8* står det på sida 62 att några tusen frivilliga från Sverige, Norge och Danmark deltog i Finlands försvar under andra världskriget. På sida 228 i samma bok står det att de nordiska länderna hör till de mest jämställda i världen och på sida 236 att det är mycket möjligt att de nordiska länderna är de fredligaste samhällena någonsin i historien.

4.2 Samhällslära

Glgu 2014 har inte som mål för årskurs 7–9 att eleven ska lära sig om nordiskt samarbete eller hur Norden har påverkat Finland. Däremot har ämnet som mål att eleverna ska engagera sig i människorättsfrågor. Målen nämner inte uttryckligen att eleverna ska lära sig om samer, men det är underförstått. De mål i läroämnet som pekar på att eleverna bör undervisas om samer är följande:

M2: Hjälpa eleven att träna sin etiska förståelse om omdömesförmåga i olika mänskliga, samhällsliga och ekonomiska frågor.

M3: Handleda eleven att förstå rättsstatliga principer och betydelsen av människorättsfrågor i ett globalt perspektiv och att fördjupa sina kunskaper om det finländska rättssystemet och hur det fungerar.

M6: Vägleda eleven att studera olika samhällsaktiviteter, sammanslutningar och minoritetsgrupper på ett mångsidigt och fördomsfritt sätt (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 484–485).

Böckerna som analyserats i denna sektion är *Forum Samhällslära 1*, *Forum 9 Samhällslära* och *I tiden 9 samhällslära*. *Forum*-böckerna är publicerade av Otava och har översatts från finska. *I tiden 9 samhällslära* är publicerad av Schildts & Söderströms och har svenska som originalspråk.

Forum-böckerna är enbart fokuserade på det finländska samhället, och drar inga paralleller med de övriga nordiska länderna. Det finns ett undantag på sida 39 i *Forum Samhällslära 9* då det förklaras att Finland och de andra nordiska länderna är välfärdsstater, eftersom kommunerna och staten bär det största ansvaret för att människor ska ha det bra. Utöver detta står det ingenting annat i *Forum*-böckerna om något som skulle förena de nordiska staterna.

I tiden 9 har färre omnämningen av de andra nordiska länderna än de tidigare delarna i serien, men även här finns det jämförelser mellan de nordiska staterna. Den nordiska välfärdsmodellen som också nämndes i *Forum Samhällslära 9* dyker upp även i denna bok på sida 39. Senare i samma bok nämns även att de nordiska länderna hör till de länder med högst skattetryck i världen, och att Finland tillsammans med Sverige har världens äldsta befolkningsstatistik. *I tiden 9* tar även upp vilka likheter som finns i de nordiska länderna då det kommer till juridiska frågor. Bland annat tas det upp att strafflagen i Norden gäller personer som är över 15 år, vilket är högre än i de flesta andra europeiska länder. Det står även att det för närvarande är förbjudet i hela Norden att anlita en surrogatmoder.

4.3 Svenska och litteratur

Svenska och litteratur (tidigare kallat modersmål) är ett ämne som endast förekommer i svenskspråkiga skolor i Finland. De finskspråkiga skolorna har det motsvarande ämnet äidinkieli ja kirjallisuus (modersmål och litteratur), i vilket eleverna bekantar sig med sitt finska modersmål och finsk litteratur. En orsak till att jag betraktar dessa som två skilda ämnen är för att de inte har exakt samma mål i läroplanen.

I den finlandssvenska Glgu 2014 lyder M17 på följande sätt:

“Bidra till att eleven lär känna svenska språket och dess historia och utveckling, de nordiska grannspråken och nordisk kultur samt får en helhetsbild av övriga språk och kulturer i Finland och stödja eleven att reflektera över det egna modersmålets betydelse och sin språkliga och kulturella identitet samt sporra eleven att aktivt producera och konsumera kultur i olika former” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 329).

I den finskspråkiga läroplanen lyder M17, eller T17 som det heter på finska:

“ohjata oppilas tutustumaan Suomen kielelliseen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen, suomen kielen taustaan ja piirteisiin ja auttaa oppilasta pohtimaan äidinkielen merkitystä sekä tulemaan tietoiseksi omasta kielellisestä ja kulttuurisesta identiteetistään sekä innostaa oppilasta aktiiviseksi kulttuuritarjonnan käyttäjäksi ja tekijäksi” (Opetushallitus, 2016, s. 330)

Enligt den finskspråkiga läroplanen bör eleverna endast bekanta sig med det finska språket, samt finsk kultur. Att bekanta sig med de språk som talas inom Finland samt i övriga Norden är ett mål som är exklusivt för svenskspråkiga elever. Finskspråkiga elever har inga krav på att bekanta sig med svenska, norska, danska, isländska, eller något annat språk som talas i Finland eller Norden i äidinkieli ja kirjallisuus. Det är endast ifall en elev i en finskspråkig skola har svenska som sitt andra inhemska språk som hen uppmuntras till att samarbeta med människor från andra nordiska länder: “Oppilaille ja oppilasryhmille luodaan mahdollisuuksia verkostoitumiseen ja yhteydenpitoon ihmisten kanssa myös eri puolilla Pohjoismaita” (Opetushallitus, 2016, s. 131). Det står dock inte uttryckligen att eleverna ska bekanta sig med de övriga nordiska språken eller på vilket språk samarbetet bör ske på.

Under centralt innehåll som anknyter till målen för lärokursen svenska och litteratur står följande:

“I4: Att förstå språk, litteratur och kultur: Eleverna använder och analyserar på mer avancerad nivå språkliga strukturer, de nordiska grannspråken, kulturella fenomen samt litteratur inom många olika genrer och medier i en mångkulturell omvärld. [...] De svenska språkdragen analyseras även genom kontrastiv jämförelse med andra språk. Eleverna bekantar sig med det svenska språkets utveckling och historia, med språkbruket i Finland och Norden och regionala varianter i svenskan i Finland. De undersöker hur olika språk påverkar varandras ordförråd och

namnskick. [...] De vidgar sin kultursfär till hela Finland, Sverige och det övriga Norden och även till andra länder och kulturer i världen. [...]” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 330–331)

Svenska och litteratur är det enda skolämnet i Finland som har ett klart mål att undervisa elever om Norden och nordiska språk. Läroplanen gör det dock klart att det endast berör elever som har svenska som modersmål. Det finns inga konkreta krav på att finskspråkiga elever ska bekanta sig med Norden eller de nordiska språken på något plan.

Av de böcker i svenska och litteratur jag analyserat var sex stycken läsböcker: *Språket i mig 7–9*, *Logga in åk 7*, *Chatta åk 8*, *Surfa vidare åk 9*, *Ordval Ask åk 7–9* och *Ordval Embla åk 7–9*. *Logga in*, *Chatta* och *Surfa vidare* hör till samma serie.

4.3.1 Läsböcker i svenska och litteratur

Alla de böcker i svenska och litteratur som jag granskat har referenser till andra nordiska länder och/eller språk. *Chatta* är den bok som har minst antal referenser till andra nordiska länder och språk. Det finns en uppgift på sida 110 där man ska para ihop rätt nordisk deckarförfattare med rätt huvudkaraktär. De författare som tas upp i uppgiften har inte nämnts i kapitlet som uppgiften hör till. Det är meningen att man ska leta fram information om dem på egen hand. Utöver detta står det väldigt kort om dialekter i Sverige på sida 88. Fler omnämmanden än så finns inte.

Chatta är undantaget, och både föregångaren *Logga in* och efterföljaren *Surfa vidare* har flera referenser till nordisk kultur, med fokus på nordisk historia. I *Logga in* finns ett långt stycke som förklarar vilka regler man skulle följa förr då man namngav sina barn i Norden. I *Surfa vidare* får vi läsa om vikingarna och hur svenska, danska, norska och isländska en gång var ett språk. Faktumet om att dessa språk en gång var ett hittar man också i *Ordval Embla*.

Nordiska författare och nordisk litteratur tas upp i flera läroböcker, men oftast endast i förbifarten. *Språket i mig* nämner hastigt att H.C. Andersen är en känd nordisk författare. *Surfa vidare* nämner ett par olika nordiska författare i kapitlet *Varför ska vi läsa klassiker* på sidorna

78–91, inklusive August Strindberg, Edith Södergran och Karl Ove Knausgård, men nämner inte vilka länder de kommer ifrån. I *Ordval Embla* får varje nordiskt land ett kapitel som beskriver landets språk och litteratur. Under litteratur finns det beskrivningar av kända författares bibliografier.

I *Ordval Embla åk 7–9* och *Språket i mig 7–9* kan man t.o.m. få läsa texter på norska, danska och andra nordiska språk. Det finns även information i *Ordval Embla* om samiska språk, romani och grönländska men inga texter skrivna på dessa språk.

4.3.2 Arbetsböcker i svenska och litteratur

Av de böcker i svenska och litteratur jag analyserat var två av dem arbetsböcker: *Ordval litteratur åk 7–9* och *Ordval språk*.

Ordval litteratur behandlar litteraturhistoria, olika former av texter och textanalys. En del av uppgifterna har att göra med Norden, men de flesta av dem är endast av anekdotiskt värde. På sida 10 finns ett korsord där en del ord är relaterade till asatro. På sida 11 finns en tabell där man ska jämföra fornnordiska gudar med grekiska gudar. Vid positionen “Huvudgud” ska man fylla i med Odin och Zeus, vid positionen “Gud i underjorden” ska man fylla i “Hel” och “Hades”, etcetera. På sidorna 11–12 ska man läsa berättelsen om Balders död och göra om den till en serie på fyra rutor. Uppgifterna är till största del inte särskilt utmanande eller informativa.

Den uppgift relaterad till Norden som kräver mest tankearbete börjar på sidan 67. På sidorna 67–69 finns en uppgift där eleven ska läsa ett stycke ur Ibsens *En folkfiende* och sedan besvara fyra frågor relaterade till den. I texten märker Doktor Stockmann att vattnet i stadens badinrättning är farligt smutsigt och grälar med stadsfogden som vägrar stänga ner inrättningen. Till uppgiften hör att eleven förklarar vilka intressen som står emot varandra och hur karaktärerna argumenterar, skriva en insändare utifrån Stockmanns perspektiv och diskutera liknande miljökonflikter i Finland och världen. Uppgiften förklarar förvisso inte att Ibsen är en

norsk författare, men eleven får ändå bekanta sig med en av hans texter. och måste läsa den ordentligt för att kunna lösa uppgifterna.

Ordval språk behandlar grammatik, hur olika medier använder språk samt språken i Norden. På sidorna 132–138 finns det uppgifter där eleven ska läsa texter på olika nordiska språk och tyda dem. Meningen är att eleverna ska bekanta sig med och lära sig förstå texter skrivna på norska, danska och isländska. Boken nämner också skillnaden mellan nynorsk och bokmål. På dessa sidor finns det åtta uppgifter. Uppgifterna 1–3 och 8 går ut på att läsa texter och tyda vad de handlar om. I uppgifterna 4–7 finns ord på olika nordiska språk (inklusive svenska) uppräpnade och eleven ska lista ut hur man översätter orden till de olika språken.

På sida 132 finns ett stycke ur en grönländsk saga om Anngannguujuuk skriven på sex olika språk som har officiell status i Norden. Eleven ska försöka gissa sig fram till vilka språken är. Ett av språken är nordsamiska. Det finns inget facit för vilket språk som är vilket, så läraren måste ge svaret. Endast inledningen till sagan finns med på sidan 132. Resten av sagan på alla nordiska språk finns med som bilagor på sidorna 165–171. Det här är den enda lärobok av de jag analyserat som haft med en text på ett samiskt språk.

4.4 Engelska

Det finns ingenting i Läroplanen 2014 som tyder på att man ska bekanta sig med de nordiska länderna eller språken. De enda kulturer som eleverna ska bekanta sig med i läroämnet engelska är de kulturer som har engelska som modersmål. Ändå finns det fall då engelskaböcker som skrivits av finlandssvenskar innehåller kapitel som behandlar Norden. Läromedel i engelska och andra språk översätts så gott som aldrig från finska till svenska. En engelskabok som används i ett finlandssvenskt klassrum skrivs utgående från ett svenskspråkigt perspektiv. Eftersom engelskaböcker som används i finlandssvenska klassrum oftast är skrivna av finlandssvenskar kan de ibland även behandla de nordiska länderna och språken. Detta är dock inte alltid fallet. I serien *Far and Beyond*, som består av tre böcker, finns inte en enda referens till något nordiskt land eller språk.

Top Ten 1 består av fyra kapitel som är splittrade i flera sektioner. Kapitel 3 är tillägnat Finland. Kapitel 4 behandlar de nordiska länderna, de baltiska staterna och de brittiska öarna. Sverige och Island får sina egna sektioner medan Norge och Danmark utelämnas från kapitlet.

I Sveriges sektion, *What I Love About Stockholm, Sweden*, berättar fem turister från olika kontinenter om vad de tycker bäst om med Stockholm. Turisterna kommenterar att de uppskattar sevärdheter som Skansen och Gamla stan samt stadens arkitektur. Med ett undantag för en turist som uppskattar luftkvaliteten är allt som nämns visuellt.

Islands sektion fungerar som en introduktion till landets geografi och kultur. De fem rubrikerna som finns i kapitlet lyder: *General facts*, *Nature*, *Animals*, *Culture* och *Cuisine*. Under *General facts* får vi basfakta om var landet ligger, vad huvudstaden heter, antalet invånare etc. Under *Nature* står det om gejsrar, glaciärer, varma källor, vulkaner och turistattraktioner som gyllene cirkeln. Fjällrävar, får, fårhundar och hästar är exempel på djur som listas upp i *Animals*. I *Culture* listas olika kändisar från Island upp, som Björk, Sigur Rós och Halldór Laxness. Kapitlet *Cuisine* listar upp traditionella isländska maträtter, inklusive fermenterad fisk.

Danmark och Norge får inte sina egna kapitel. Det finns ett stycke som heter *Nordic all over* som handlar om hur nordbor har emigrerat till alla kontinenter sedan 1800-talet. Norrmän och danskar nämns inte skilt, men inkluderas via termen "Scandinavians".

4.5 Geografi

Det finns inget konkret i Glgu 2014 som binder läraren att undervisa om Norden i läroämnet geografi. Under läroämnets uppdrag står följande:

”Uppdraget i geografiundervisningen är att stödja eleverna att skapa sig en världsbild. Eleverna ska vägledas att följa med aktuella händelser i sin närmiljö och i världen samt få hjälp med att placera nyheter om världshändelser inom de regionala ramar som de tillägnat sig genom geografiundervisningen. [...] Undervisningen ska hjälpa eleverna att förstå olika regionala synvinklar och konflikter i världen” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 441).

Utgående från denna beskrivning kan man tolka att det även hör till läroämnet att lära sig om Norden, men det är inte konkret. En del av läroämnets mål kan också tolkas som att de hänvisar till Norden:

M2: vägleda eleven att undersöka naturgeografiska fenomen samt att jämföra naturlandskap i Finland och på andra håll i världen

M3: vägleda eleven att undersöka kulturgeografiska fenomen och kulturlandskap samt att förstå olika kulturer, näringsgrenar och människors liv i Finland och på olika håll i världen

M13: vägleda eleven att värdesätta sin regionala identitet samt naturens, mänsklig och kulturell mångfald och att respektera mänskliga rättigheter överallt i världen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 442–443).

Geografi är ett ämne där man oftast översätter böcker från finska till svenska. Ibland redigeras innehållet så att texten bättre ska passa i ett finlandssvenskt klassrum. Ifall boken försöker göra kopplingar till vardagen kan stycken som beskriver naturen i mellersta Finland ersättas med en beskrivning av kustområdets natur i stället. Beskrivningar av Svenskfinland kan även variera i originalen och de svenska översättningarna.

I ämnet geografi har jag främst granskat två bokserier: *Geoiden* och *Geografi 7–9*. *Geoiden* består av tre böcker: *Geoiden 7*, *Geoiden 8* och *Geoiden 9*. *Geografi 7–9* består av två böcker: *Geografi 7–9 Världen* och *Geografi 7–9 Finland*. Utöver dessa böcker har jag även granskat boken *Atlas för skolan*, som är en atlas utan textstycken. Alla böcker har översatts från finska till svenska, förutom *Atlas för skolan*, som ursprungligen skrivits på svenska.

Geografi 7–9-serien har väldigt många referenser till de nordiska länderna. I *Geografi 7–9 Världen* förekommer uttrycket “Här i Norden” oftare än “Här i Finland”, och varje gång författarna ser en chans att referera till antingen ett nordiskt land eller Norden som helhet så tar de tillfället i akt. Meningar som “Under senaste istiden, som här i Norden slutade för 10 000 år sedan”, “Barrskogsbältet eller taigan sträcker sig från Norden genom Ryssland till Nordamerika” och “I Östeuropa dominerar ortodox kristendom medan de flesta i Norden och England är protestanter” tyder på att författarna vill understryka en klar nordisk gemenskap.

Nordiska länder nämns även då informationen inte relaterar till Finland. Bland annat så nämns sköldvulkaner och att man hittar sådana på Island på sida 19, och på sida 26 att man kan hitta dyner både i Sahara och Danmark. Norge får lite mera utrymme än de andra nordiska länderna p.g.a. sin roll på den internationella marknaden. På sida 84 får vi veta att Norge säljer energi till andra länder och på sida 89 att Norge exporterar stora mängder olja till andra länder.

Trots att titeln *Geografi 7–9 Finland* syftar på att boken skulle specifikt handla om Finland har boken ännu fler jämförelser med resten av Norden än *Geografi 7–9 Världen*. Titeln på första kapitlet i *Geografi 7–9 Finland* lyder *Finland är en del av Norden*. Denna inledning indikerar att boken vill behandla Finland som en del av en större helhet i stället för en enskild enhet. Boken fortsätter snabbt med att förklara vad som förenar de nordiska länderna. På det geografiska planet är det haven som förenar länderna såväl bildligt som bokstavligt talat. Haven håller våra klimat liknande och ger oss möjligheter att transportera varor och människor till varandra. Det finns förstås också många skillnader i våra naturmiljöer, vilket boken också nämner. Norge har höga berg och fjordar, Island har glaciärer och vulkaner, Danmark har väldigt platt mark och Finland och Sverige är täckta av barrskogar. Det som dock förenar länderna till en större grad är språken och kulturtraditionerna. De invånare som pratar svenska, norska och danska kan förstå varandra rätt bra om de pratar långsamt. Länderna har en väldigt lång gemensam historia. Boken nämner att Finland har hört till Sverige och att Norge har tillhört både Sverige och Danmark. Däremot står det inte att Sverige och Danmark har varit samma land. Boken nämner inte heller Kalmarunionen, då alla nordiska länder var under samma styre. Tio kapitel i *Geografi 7–9 Finland* är tillägnade Norden som helhet. Dessutom får varje nordiskt land sitt eget kapitel, med undantag för Norge och Island som delar kapitel.

Precis som i *Geografi 7–9 Världen* har författarna återigen valt att skriva “i Norden” i stället för “i Finland” varje gång det är möjligt. Till exempel heter kapitel 4 *Inlandsis täckte hela Norden*. I kapitel 22 står det att eftersom vi har så kalla vintrar i Norden använder vi mycket energi på vintern, men att vi [nordbor] försöker hitta mer hållbara alternativa energikällor. På sida 124 står det att kulturen i Norden är väldigt ung jämfört med Sydeuropas, Kinas och Indiens traditioner.

Boken tar upp samarbete ett par gånger och kan t.o.m. vara rentav inspirerande ibland, t.ex. på sidan 144: "Alla nordiska länder är välfärdsstater som betonar vikten av demokrati och jämlikhet. Därför har de också lätt att samarbeta i de flesta frågor.". Kapitel 10 handlar om Östersjön, som berör flera nordiska och baltiska länder. Även om kapitlet klargör att Östersjön lider av utsläpp finns det en gnutta hopp i meningen "Om Östersjön ska ha en chans så måste alla länder och folk kring den delta i skyddsarbetet". För att hitta en lösning krävs samarbete. I kapitel 22 står det att Norden använder mycket energi under vintern men att vi tillsammans försöker hitta mer hållbara alternativa energikällor. Kapitlet ger även tips på hur läsaren själv kan förminska sitt energibruk.

Geoiden är den andra bokserien som jag analyserat. *Geoiden* är så gott som motsatsen till *Geografi 7–9* då det kommer till jämförelser med Norden. Författarna har valt att fokusera enbart på Finland, och uttrycket "I Finland" är betydligt mera förekommande än "I Norden". Även i sammanhang då det skulle passa med "I Norden" har författarna i stället skrivit "I Finland". I *Geoiden 7* hittar man t.ex. meningar som "Finlands klimat har drag av både kontinental- och havsklimat" (sida 43), "I Finland tvättar vi kläder med dricksvatten" (sida 73) och "I Finland är vi vana vid gratis skollunch" (sida 116). Dessa påståenden stämmer visserligen, men är inte exklusiva för Finland.

Av *Geoiden 7, 8* och *9* är det endast *Geoiden 9* som nämner övriga nordiska länder. *Geoiden 7* har ett stycke som behandlar Östersjön, men endast ur ett finländskt perspektiv. *Geoiden 8* innehåller ingenting alls om Norden eller de nordiska länderna. De referenser som finns till övriga nordiska länder i *Geoiden 9* är få. På sida 56 nämns "hyperloopen", som är ett projekt som skulle kunna transportera en från Stockholm till Helsingfors på 30 minuter. På sida 94 finns den enda jämförelsen med andra nordiska länder i *Geoiden*-serien: "Finland och de andra nordiska länderna är föregångare inom bioekonomi".

Geoiden 9 tar även upp Östersjön, och kapitlet som behandlar det heter *Vi skyddar Östersjön tillsammans*. Till skillnad från *Geoiden 7* finns det en kartbild med i *Geoiden 9* som visar vilka länder som omringar Östersjön. Själva texten i kapitlet nämner varken andra nordiska eller baltiska länder, utan behandlar Östersjön enbart från ett finländskt perspektiv. Utgående från

enbart innehållet i texten i kapitlet kan man dra slutsatsen att "Vi" i titeln endast syftar på finländare.

Atlas för skolan är ett udda analysobjekt, eftersom det varken rör sig om en textbok eller en arbetsbok. Det är en atlas som består av kartor på hela världen. Det är också den enda boken i geografi som jag analyserat som ursprungligen givits ut på svenska.

Atlas för skolan ska användas som ett hjälpmedel tillsammans med andra geografiböcker. Många uppslag har kartbilder på Norden som helhet och enskilda nordiska länder. Förutom att visa var städer och sjöar ligger finns det även kartor som visar hurdan berggrund och jordmån de nordiska länderna har, vilka språk som talas i länderna, var det finns organisk och oorganisk produktion samt information om industrier och produktion och konsumtion av energi. Via dessa kartor kan man se olika slags likheter och skillnader mellan de nordiska länderna.

4.6 Biologi

Inget av målen i biologi i Glgu 2014 nämner de nordiska länderna. Det hör inte heller till läroämnets uppdrag att eleverna ska specifikt undervisas om Finlands natur. Det egentliga målet med läroämnet biologi är att undervisa om livet och dess utveckling. Med liv innefattas människor, växter och djur. Det finns inget i ämnets övergripande mål eller enskilda mål som tyder på att eleven ska lära sig om livet i Finland.

Fem böcker i biologi har analyserats. Alla fem böcker som analyserats har översatts från finska till svenska. Precis som med geografi är det vanligast att man översätter böckerna i stället för att skriva egna.

Hav och Sjöar handlar mestadels om Östersjön och vilka djur som bor i innanhavet. Boken behandlar inte Östersjön som ett enbart finskt fenomen men nämner knappt några länder alls. På sida sex finns en kartbild på Östersjön och de länder som omringar den. Länderna som omringar Östersjön nämns dock väldigt sällan. Författarna till boken verkar endast vilja förmedla information om innanhavet, utan att desto mera skriva om de länder som den gränsar till.

Några få nordiska jämförelser kan hittas på sida 100 och 105. På sida 100 står det “I den kyliga Norden har vikaren lärt sig att göra ett vinterbo”. På 105 finns en liknande mening som lyder: “Vattensorken klarar sig igenom den nordiska vintern tack vare sitt matförråd av mat”.

Även *Liv livet* får indirekt med referenser till övriga nordiska länder via sitt kapitel om Östersjön, men endast via en kartbild på sida 118 som visar var Östersjön ligger. På sida 116 finns den korta beskrivningen “vattnet från atlanten kommer in genom de smala sunden i Köpenhamn”.

Liv skogen och *Skogar och myrmarker* handlar enbart om Finlands skogar, flora och fauna. Bockerna handlar specifikt om Finlands natur och gör inga jämförelser med resten av Norden. En hastig jämförelse kan hittas på sida 64 i *Skogar och myrmarker* i meningen: “Norden var täckt av en kilometer tjock inlandsis under den senaste istiden”.

Biokoden Naturen innehåller inte väldigt många referenser till andra nordiska länder, men ändå flest av alla de böcker som jag analyserat. Boken handlar mest om Finlands flora och fauna.

På sida åtta beskrivs allemansrätten och att den är unik för “Finland och de andra nordiska länderna”. På sida 105 påstår en faktaruta att järvar främst förekommer i Finland, Ryssland, Sverige, Norge och Kanada.

En faktaruta på sida 12 förklarar att finländska igelkottar rör sig över större områden än de igelkottar som är bosatta i södra Sverige. Orsaken bakom detta är att det finns färre igelkottar i Finland, så de måste söka sig längre ut för att hitta en partner.

Östersjön tas även upp i denna bok, men återigen har författarna varit återhållsamma med att lyfta upp den nordiska aspekten då det kommer till innanhavet. Även här finns en kartbild på sida 135, men denna gång syns inte ländernas namn på kartan. Likt många av de andra biologiböckerna som jag tittat i så fokuserar även denna bok mest på djurlivet i Östersjön.

4.7 Samer

Utöver nordiska länder har jag även granskat hur läromedlen behandlar samer och de samiska språken. Samerna är Nordens erkända ursprungsbefolkning, som varit bosatta i området Sameland, eller Sápmi, som sträcker sig från Norge till Kolahalvön i Ryssland. Av de ca 80 000 samer som lever idag bor ca 6000–8000 av dem i Finland.

Enligt Glgu 2014 ska samer och samisktalande elever stödjas till att bli “delaktiga i sitt språk, sin kultur och sin gemenskap och ge dem möjlighet att tillägna sig det samiska kulturarvet”. “Elever som bor på samernas hembygdsområde och behärskar samiska ska huvudsakligen undervisas på samiska” (Utbildningssyrelsen, 2014, s. 89). Det står inte uttryckligen att eleverna ska undervisas i det samiska språk som de själva talar, men följande stycke börjar med

“Undervisningen i samiska och samisk litteratur ska beakta de olika samiska språken och dialekter och den kulturella medvetenhet som är förknippad med språket”. [...] “Eleverna ska lära sig förstå betydelsen av språkliga val och hur de påverkar deras omgivning samt vikten av att bygga upp ett positivt kommunikationsklimat som en del av det egna livet och den språkliga umgängesfostran” [...] “Undervisningen ska öka elevernas förståelse och uppskattning för den egna språkliga och kulturella bakgrunden och dess betydelse för dem själva, gemenskapen och samhället, såväl som för andra ursprungsfolk. Eleverna ska få lära sig att förstå och värdesätta också andra språk och kulturer” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 89).

Läroplanen 2014 gör det mycket klart på flera olika ställen att jämställdhet är en grundpelare i läroplanen. Alla barn ska behandlas lika och skyddas från diskriminering och alla barn ska uppfostras till att respektera andra kulturer (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 12–13).

“Inom den grundläggande utbildningen möts människor med olika kulturell och språklig bakgrund och bekantar sig med olika seder och bruk, synsätt och livsåskådningar. Eleverna ska handledas att lära sig att se saker utifrån andra människors livssituationer och förhållanden. Att lära sig tillsammans över språk-, kultur-, religions- och livsåskådningsgränserna skapar förutsättningar för genuin kommunikation och gemenskap. Den grundläggande utbildningen

ska ge en grund för ett världsmedborgarskap som respekterar de mänskliga rättigheterna och som sporrar till positiva förändringar.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 14).

Att bekanta sig med och lära sig att respektera andra kulturer är också specifika mål i läroämnena samhällslära och geografi. Att eleverna bekantar sig med minoritetskulturer inom Finland, inklusive samer, och respekterar dem är ytterst viktigt enligt Läroplanen 2014. Jag vill därför inte bara undersöka kvantiteten på innehåll om samer i läromedel, utan även kvaliteten. Är den information som står om samer i böckerna fakta?

I de flesta läroböcker som jag granskat har författarna beskrivit samernas språk som *samiska*. Det som författarna av okänd orsak sällan förklarar är att det inte bara finns ett samiskt språk. För tillfället finns det nio samiska språk som fortfarande används. I Finland talas det tre samiska språk: nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska. Det är svårt att veta exakt hur många som talar ett samiskt språk. Befolkningsdatasystemet i Finland tillåter endast ett modersmål per person, och eftersom de flesta finländska samer är flerspråkiga är det omöjligt att veta hur många som registrerat sitt modersmål som finska, samiska eller annat. Nordsamiskan är det största samiska språket med uppskattningsvis 25 000 talare, och talas i Sverige, Finland och Norge. Enaresamiska och skoltsamiska har betydligt mindre utbredning med uppskattningsvis 300–400 talare var. Enaresamiska och skoltsamiska är språk som man endast hör i Enare kommun i Finland. Skoltsamiskan talades ursprungligen i Petsamo, men efter Rysslands ockupering av området i andra världskriget evakuerades skoltsamerna till Enare kommun (Siida, 2003 & Wesslin, 2017).

Hur mycket ser vi av samer i våra läromedel? Bland de böcker jag analyserade behandlade tio av dem antingen samer eller samiska språk. Dessa böcker är *Forum 7* och *I tiden 7* i ämnet historia, *Forum Samhällslära 1*, *Forum 9* och *I tiden 9* i ämnet samhällslära, *Geoiden 9* och *Geografi 7–9* i ämnet geografi, *Språket i mig 7–9* och *Ordval Embla* i ämnet svenska och litteratur samt *Top Ten 1* i ämnet engelska.

I sex av dessa böcker delar samerna sitt kapitel med romer och eventuella andra minoriteter i Finland, såsom ryskspråkiga och finlandssvenskar. Samerna delar kapitel med romerna i *Forum 7*, *I tiden 7*, *Samhällslära 1*, *Forum 9*, *I tiden 9*, *Geografi 7–9*. *Geoiden 9* är den enda bok som

gett samerna en skild sektion i ett kapitel som handlar om finländsk kultur. Författarna till *Ordval Embla* klargör att det talas tre olika samiska språk i Finland, men använder sedan ordet “samiska” som om det bara var ett språk. Boken innehåller ett samiskt alfabet och några samiska ord, men klargör inte att dessa specifikt är nordsamiska. *Språket i mig 7–9* och *Top Ten 1* nämner tekniskt sett de samiska språken, men ägnar inte mer än en till tre meningar åt dem. Det blir inte mycket mer information än att de är språk som talas i Finland. Arbetsboken *Ordval språk* i svenska och litteratur har en sida med en grönländsk saga på nordsamiska. Denna bok har gett mest utrymme åt ett samiskt språk av alla.

Den 18 februari 2021 utförde jag en intervju med sameaktivisten Petra Laiti. Frågorna jag ställde handlade delvis om hennes egna upplevelser som same i Finland samt vad hon ansåg om det innehåll som fanns om samer i dagens skolböcker. Det som jag var mest intresserad av att höra var hennes åsikter om de två exemplen som jag själv upplevde som mer positiva: *Ordval Språk* och *Ordval Embla*. Den första boken jag visade för henne var *Ordval Språk*. Boken har ett stycke om samiska språk som inte är speciellt långt, men som ändå verkar detaljerat. Efter att jag läst några rader högt ur boken börjar Laiti skratta:

“Det här stämmer inte alls!”

Laiti reagerade på informationen boken hade om de samiska språken. Författarna till boken hävdar att det finns fyra samiska språk i Finland: enaresamiska, skoltsamiska, finnmarkssamiska och tornesamiska. Som jag skrivit tidigare talas det tre samiska språk i Finland, enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska. Efter en stunds förvirring hos både mig och Petra lyckades vi reda ut att finnmarkssamiska och tornesamiska är namnen på två nordsamiska dialekter. Det är sant att man talar finnmarkssamiska och tornesamiska i Finland, men de är inte skilda språk, utan endast språkliga varianter av nordsamiska. Att påstå att tornesamiska och finnmarkssamiska är egna språk är lika felaktigt som att skriva att österbottniska och nyländska är skilda språk.

Påståendet om de samiska språken var inte det enda som Laiti hakade upp sig på. Stycket bestod av en blandning av fakta och missförstånd. I boken förklaras det att samerna skiljer på “jag”, “vi två” och “vi tre eller flera”, vilket stämmer. Likt finskan böjer man även verben beroende

vilken person som utför handlingen. Som exempel använder boken “mon boran, don borat” (jag äter, du äter). Laiti förklarade att grammatiken är tekniskt sätt korrekt, men att “mon” var felstavat. Det borde stavas “mun”. Efter att ha letat upp ordet i tre skilda nordsamiska ordböcker verkar det finnas två olika stavningar av ordet. Enligt den finsk-nordsamiska ordboken stavar man ordet “jag” som “mun” (Neahttagisániit, 2002). Den svensk-nordsamiska ordboken och den norsk-nordsamiska ordboken översätter ordet till både “mon” och “mun” (Glosbe, 2022 & Davvi Girji, 2022). Stavningen tyder på att författarna antagligen antingen använt sig av en svensk-nordsamisk ordbok eller fått hjälp av en rikssvensk same. Eftersom boken behandlar de samiska språk som talas i Finland borde ordet ha stavats som “mun”.

Längst nere i styckets slut finns ett nordsamiskt alfabet. Författarna till boken har dock inte förtydligat att det är det nordsamiska alfabetet, utan har i stället endast skrivit “det samiska alfabetet”. Detta upprörde Laiti, som förklarade att alla samiska språk har ett eget alfabet. De flesta samiska språk använder det latinska alfabetet, men varje samiskt språk har ytterligare egna bokstäver som inte förekommer i något annat språk. Flera samiska bokstäver förekommer i olika samiska språk, men alla samiska språk har unika bokstäver som inte används i något annat språk. Ju längre österut man rör sig desto fler unika bokstäver dyker upp. Olika samiska kulturer kan dela aspekter med varandra, men de har alla sin egen identitet. Att behandla alla samer som en enhetlig kultur är en form av assimilering, vare sig det sker medvetet eller omedvetet.

Nordsamiska har sju bokstäver som inte används i svenska eller finska: Á, Č, Đ, Ɔ, Š, Ʀ, Ž. Nordsamiska är också det enda samiska språket i Finland som inte använder bokstäverna Å, Ä och Ö.

Enaresamiska har också sju bokstäver som inte används i svenska eller finska: Â, Ć, Đ, Ɔ, Š, Ž och Á. Enaresamiska använder bokstäverna Å, Ä och Ö.

Skoltsamiska har tolv bokstäver som inte förekommer i svenska eller finska: Â, Ć, Ʒ, Ž, Đ, Ğ, Ğ, Ķ, Ɔ, Ɔ, Š, Ž. Skoltsamiska använder också bokstäverna Å, Ä och Ö. Skoltsamiskan använde ursprungligen ett kyrilliskt alfabet, men bytte till latinska bokstäver då skoltsamerna flyttade över till Finland i hopp om att hålla språket i liv.

Om man korsar den ryska gränsen stöter man på kildinsamiska, det enda samiska språket som helt och hållet använder det kyrilliska alfabetet. Kildinsamiska har också 19 unika bokstäver som inte förekommer i något annat språk. Att använda begreppet “det samiska alfabetet” är vilseledande, eftersom det inte finns något enhetligt samiskt alfabet.

De samiska språken skiljer sig inte endast i sina alfabet, utan även på andra grammatikaliska plan. Samer kan sällan förstå varandra ifall de talar olika samiska språk, och ibland är det t.o.m. svårt för samer att förstå varandra ifall de bara talar olika dialekter. Petra Laiti förklarade att eftersom hon själv kan både finska och svenska så har hon lätt att kommunicera med finska, svenska och norska samer som talar nordsamiska. En finländsk same som inte talar svenska kan däremot ha svårt att förstå norska och svenska samer. Dialekterna utvecklas på olika sätt och har olika rytmer och intonationer på stavelser.

Jag hoppades på att *Ordval Embla* skulle vara en positivare upplevelse för Laiti än *Ordval språk*. Jag slog upp sidorna som innehöll en saga skriven på nordsamiska. Petra tyckte det såg bra ut till en början, men efter en tid började hon märka misstag i texten.

“Egentligen nu när jag läser vidare så hittar jag en del stavfel. Inte många, men några”.

Jag frågade ifall stavfelen kunde bero på att översättaren talade med en annan dialekt.

“Nä, för här finns t.ex. ordet ‘pappa’. Det borde stavas ‘áhčči’, men här i boken så har de stavat det ‘áčči’. Så det är nog inte en dialekt-skillnad”.

För säkerhets skull kollade jag även upp “pappa” i den svensk-nordsamiska ordboken, den finsk-nordsamiska ordboken och den norsk-nordsamiska ordboken. I alla ordböcker stavas ordet “pappa” som “áhčči” (Davvi Girji, 2022, Glosbe, 2022 & Neahttagisánit, 2022). *Ordval Embla* har alltså stavat ordet fel genom att placera bokstaven H på fel ställe. Några fler exempel på stavfel fick jag inte, men enligt Laitis kommentarer var stavfelen inte så pass grova att texten skulle blivit oläsbar.

Laiti upplevde sällan själv att det skulle talats om samer under sin högstadietid om inte hon själv lyfte upp dem. Hon gick i ett finskspråkigt högstadium i Tammerfors mellan 2008 och

2010. Hon är inte imponerad över den information om samer som finns i de böcker jag analyserat.

“Jag förstår ju nog att det inte är möjligt att gå in i det där ämnet i varje bok som man har. Jag förstår att ibland har man bara rum för en faktaruta. Men om man bara har en faktaruta så borde man ju kontrollera att informationen faktiskt stämmer”.

På frågan om hur skolan kunde förbättra undervisningen om samer föreslår Laiti att man skulle börja med att förklara hur samernas modersmål kan få dem att känna sig isolerade.

“Till exempel att man borde föreställa sig vad det betyder att tala ett språk som bara 500 människor kan. För många finländare finns det fler människor i deras skola än det finns människor som talar skoltsamiska. Ställ frågor som ‘Tänk att det inte finns en enda matbutik på ditt språk. Att du inte kan se prislappar på ditt modersmål någonstans i världen’. Det som jag alltid berättar åt elever när jag är på skolbesök är att jag endast en gång i mitt liv varit hos frissan på samiska. Och det var *life-changing* för mig, för jag hade aldrig funderat på hur jag skulle beskriva en frisyra på mitt modersmål. Så jag tror att språket är ett lätt sätt att hantera frågan innan man går in på tyngre saker som markrättigheter och rättstvister.”

På frågan om man borde lära ut nordsamiska i finska grundskolan svarar Laiti nekande. I första hand eftersom det inte finns tillräckligt med resurser för att undervisa språket i hela landet, och det kunde möjligtvis leda till att de som har rätt till att lära sig språket inte skulle ha tillgång till de resurser som finns. I andra hand känner hon att det inte är nödvändigt för alla finländare att kunna nordsamiska. En kort intensivkurs på samiska nationaldagen kunde dock vara en positiv symbolisk gest. Petra ställer sig positivt till universitetskurser i samiska språk.

Under intervjuens lopp nämner jag ett par gånger att de skolböcker jag granskat ofta framställer förtryck mot samer som något som endast hänt i det förflutna. Varje gång jag nämner detta förändras Laitis ansikte till ett frustrerat leende.

“Det som de hänvisar till är internat-tiden, då samiska barn tvingades gå i internatskolor och skulle förfinskas. Den tiden är ju visserligen över. Så vitt jag vet tog den slut på 1970-talet. Men förtrycket mot samerna är inte över, och det är inte ens en fråga om åsikt eller känsla. Det

finns internationella människorättsrapporter som visar att Finland förtrycker samerna. Rätt nyligen så kom Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans ut med en rapport om hur majoritetsbefolkningen i Finland inte vet något om samer. Och det har en stor inverkan på stereotyper och rasism gentemot samer. Och ignoransen över förtrycket är också en stor faktor till varför förtrycket fortfarande pågår. Så det är rätt ironiskt att skolböckerna skulle hävda att förtrycket är över, för det är just det som är det största hindret till upphörandet av förtrycket”.

Då jag frågar efter exempel på systematisk diskriminering mot samer i dagens läge plockar Laiti fram två böcker. Den första boken är *Saamelaiskiista* av professor Veli-Pekka Lehtola. I boken behandlar Lehtola bland annat regler om vem som får och inte får definiera sig som same. Lehtola förklarar hur vissa människor utnyttjar reglerna för att ställa upp i sametingsvalet och aktivt driva antisamisk politik. En annan bok som Laiti tar upp och har mera att säga om är *Vastatuuleen* av Kukka Ranta och Jaana Kanninen. I boken behandlas bl.a. hur statsägda Kemijoki OY på 1950- och 1960-talet övertygade flera samer att överge sina hem. De anställda på Kemijoki OY bjöd samerna på alkohol och plockade fram kontrakten när samerna var i berusat tillstånd. De byar samerna hade bött i röjdes sedan ner för att bygga två konstgjorda sjöar.

“Och de miste allt. De miste renarna, de miste sin jojk-kultur, de miste sina släkters marker och de miste naturen.”

Ett mera nutida exempel är konflikten mellan Forststyrelsen och samerna som verkar vara evig. Laiti stannar upp ett tag och förklarar nervöst att hon måste vara försiktig med sina ord eftersom det är en väldigt laddad fråga det handlar om. Vad konflikten i praktiken går ut på är att Forststyrelsen hävdar att de inte hugger ner skog på samernas marker, trots att skog och träd konstant försvinner från markerna. Ingen erkänner att det händer, och det är endast samerna som lider av det. De samer som försöker förhandla med Forststyrelsen om hur markanvändningen ska organiseras blir trakasserade och hotade. Ifall Forststyrelsen får reda på att samerna tagit emot hjälp från en utomstående jurist hävdar de att samerna bryter mot de kontrakt som de förhandlat fram.

“Så när man funderar på hur man borde undervisa om samer i Finland, ett land med en statlig läroplan och där staten på ett sätt ansvarar för den information som går ut i skolorna, så förhåller jag mig pessimistisk. Hur troligt är det att de här sakerna skulle läras ut i skolan när det är statliga organ som håller på med dem och håller tyst om dem?”

Enligt läroplanen och Finlands lag ska barn som har ett samiskt modersmål få undervisning på samiska. I praktiken får alla undervisning på samiska som ska ha det, men det fungerar inte alltid så smidigt som det borde.

“Problemet är väl hur man organiserar undervisningen i en skola där man undervisar både på finska och samiska. Jag är ju inte lärare själv, så jag har ingen personlig erfarenhet, men jag har förstått att samiska pedagoger måste ta i beaktande att alla samiska barn inte har en samisktalande familj hemma. Det kan vara att föräldrarna har tappat språket med åldern, eller så har de inte fått lära sig samiska där hemma. Läraren talar kanske en bättre samiska än en själv och föräldrarna, men så finns det andra elever på klassen som har det som modersmål.”

Läromedel är ett större problem. På grund av brist på pengar och det låga antalet elever uppdateras samiska läromedel inte lika ofta som finsk- och svenskspråkiga. Klasser slås ofta ihop och ibland är läraren tvungen att undervisa elever från årskurs ett till årskurs sex i samma klassrum samtidigt. Ett ytterligare problem är att det inte är ovanligt att finskspråkiga och samiska klasser slås ihop, så läraren måste undervisa på flera språk samtidigt. Dessa problem dokumenteras sällan eftersom man inte vill framstå som gnällig, förklarar Laiti. Hur undervisningen blir är ofta slumpmässigt.

Den samiska språklagen förpliktar kommunerna i Sápmi (Sameland) att erbjuda alla offentliga tjänster på samiska, men det är sällan som detta sker i praktiken. Då och då kan man se vägskyltar på samiska språk, men sällan mer än så. På sjukhus kan man bli erbjuden tolk om man ber om det, medan sjukhuspersonalen endast talar finska. Utsjoki kommun har det bäst ställt. Eftersom det är den enda kommunen i Finland som har samisk majoritet finns det mera satsning på att alla ska få service på sitt modersmål. Utsjoki har mycket samarbete med Tana kommun i Norge, och kan få hjälp i sjukvårdsbranschen, barndaghem och skolklasser. Detta är sällan möjligt i andra kommuner.

“Jag har själv upplevt att det finns en attityd om att samerna borde nöja sig med kompromisser. Det är möjligt att få service på samiska, men man måste känna till sina rättigheter och stå på sig.”

5 Diskussion

5.1 Resultatdiskussion

Utgående från mina fynd kan man se en del laganda mellan Finland och de övriga nordiska länderna i läromedel, med större sannolikhet att hitta det i böcker skrivna av finlandssvenskar. Att porträttera Finland ur ett nordiskt perspektiv verkar dock vara av låg prioritet. Finlands historia, natur och nuvarande samhälle diskuteras inte alltför ofta i större sammanhang än innanför landets geografiska gränser i skolböckerna, med undantag för vissa. Finland är på flera sätt integrerade med Norden, men författarna till skolböckerna verkar inte se det som något att stoltsera med. De finskspråkiga läroböckerna har i regel mindre information om de nordiska länderna. Det är oklart om det är ett medvetet eller omedvetet val av författarna och förlagen.

Det finns inga specifika mål i Glgu 2014 utanför ämnet svenska och litteratur som kräver att eleverna ska lära sig något om de övriga nordiska länderna eller de språk som talas där. Inte heller finns det mål som kräver att eleverna ska lära sig om hur Norden har påverkat finländsk kultur eller nordiskt samarbete under historiens lopp. Undervisning om Norden framstår som av låg prioritet i Glgu 2014 och av ännu lägre prioritet i den finska versionen, i och med att svenska och litteratur inte är ett obligatoriskt ämne där. Det är endast obligatoriskt för finlandssvenskar att bekanta sig med Norden, inte för finskspråkiga.

Det finns flera mål i flera ämnen i Glgu 2014 som antyder att det vore viktigt för eleverna att bekanta sig med samer och andra inhemska minoriteter. Trots detta finns det väldigt lite information om samer i dagens skolböcker, såväl från finlandssvenskt håll som finskspråkigt. Böckerna innehåller inte information om aktuella samiska frågor, och innehållet om de samiska språken är förenklat till den grad att det kan räknas som felaktig information. Samernas egen undervisning står inför en del utmaningar. Den undervisning som staten är skyldig dem kan inte alltid förverkligas p.g.a. brist på resurser och antal elever.

5.1.1 Historia

Författarna till *Forum*-serien och *I tiden*-serien har förhållit sig på väldigt olika sätt i fråga om de nordiska länderna. *Forum*-serien refererar väldigt få gånger till de övriga nordiska länderna, medan *I tiden*-serien refererar till Norden så ofta som möjligt. Den övergripande mängden text i seriernas volymer varierar också stort.

Historien som ligger bakom oss är mycket bredare än någon bok någonsin kan förmedla. Författare till historieböcker måste därför bestämma vilka händelser de anser är av största vikt för läsarna och skriva om dessa på ett komprimerat men ändå informativt sätt medan de samtidigt håller sig inom läroplanens ramar. Författarna måste också balansera mängden information om det egna landet med information om internationella och globala händelser. Med tanke på detta är det inte orimligt ifall författarna valt att inte lägga ett stort fokus på Finlands relationer till övriga Norden. Förutom *Forum 6* var alla böcker specifikt riktade för elever i årskurs 7–9. Historia i årskurs 7 börjar oftast med Freden i Tilsit 1807, vilket ledde till Rysslands erövring av Finland. Perioden som behandlas i årskurs 7–9 är alltså fr.o.m. Finlands autonomi under den ryska tiden till Finlands eventuella självständighet. Under 1800-talet hade Finland inte mycket kontakt med resten av Norden, så det är förstäeligt ifall författarna valt att inte inkludera mycket om Norden då de behandlat detta århundrade.

Samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna blev mera förekommande på 1900-talet, men författarna måste välja själva hur de vinklar händelser och vad de anser är väsentlig information. Under finska inbördeskriget hjälpte Sverige inte officiellt de vita, men frivilliga svenska soldater kämpade på deras sida. De frivilliga svenska soldaterna utgjorde dock inte en väsentlig vändpunkt i kriget. Frivilliga svenska soldater hjälpte även till att slåss mot Sovjetunionen under andra världskriget men orsakade inte heller då en dramatisk vändpunkt. Att nämna de frivilliga svenska soldaternas insats i dessa krig handlar mindre om att berätta om hur krigen framskred, och mera om att visa tacksamhet till de svenskar som satte livet i spel för deras grannars skull. Att inkludera information om de frivilliga svenska soldaterna är ett sätt att framhäva en nordisk solidaritet. Författarna till *Forum 8* har inte inkluderat information om frivilliga svenska soldater, medan författarna till *I tiden 8* valt att framhäva deras insatser i båda krigen.

De finska krigsbarnen som skickades till Sverige är en händelse som författarna inte kan undgå att inkludera i sina böcker. Händelsen porträtteras dock inte alltid på ett detaljerat sätt. I varken *Forum 8* eller *I tiden 8* nämns det att Sverige hade en livlig samhällsdebatt om de skulle ta emot krigsbarnen eller inte. Sverige hade utnämnt sig som neutralt, och riskerade att bli tolkade som att de tog Finlands sida i kriget. Finland tvekade också ifall de skulle skicka i väg barnen. De hade hoppats på annan form av hjälp från den svenska sidan. Massevakueringen av 70 000–80 000 finska barn till Sverige skedde i god vilja, men orsakade ett oavsiktligt kollektivt trauma för den generation finska barn som föddes på 1930-talet och början av 1940-talet. Speciellt traumatiskt var det för de barn som endast talade finska med sin biologiska familj. *I tiden 8* ger krigsbarnen ett helt kapitel, men *Forum 8* behandlar krigsbarnen endast förbigående i några meningar. Förutom själva händelseförloppet beskriver *I tiden 8* den finländska tvekan inför evakueringen och det oavsiktliga traumat som blev bestående för många. I *Forum 8* nämns krigsbarnen i underrubriken *Barndomen under kriget*. Stycket behandlar hur det var att vara ett finländskt barn under andra världskriget. Stycket nämner endast att 70 000–80 000 barn skickades till Sverige och en femtedel kom aldrig hem. Stycket fokuserar mest på det trauma barnen upplevde då deras fäder antingen dog eller blev invalider på grund av kriget.

I det urval böcker som jag analyserat har de böcker som skrivits av finlandssvenska författare lagt mera tid på att nämna Finlands samarbete med Norden än de böcker som skrivits av finskspråkiga författare. Det kan endast spekuleras kring vad orsaken bakom detta är. Möjligen är detta ett tecken på att finlandssvenskar känner ett starkare band till de nordiska länderna än finskspråkiga. Möjligen är det endast ett sammanträffande och författarna till de översatta böckerna valde att fokusera på Finland, i och med att mängden text också är mindre. Det är möjligt att det finns en ovilja eller omedvetenhet bland finskspråkiga historiker att inkludera de sätt som Sverige och de övriga nordiska länderna har påverkat Finland i tro om att det förminskar Finlands självständiga kultur. Under Föreningarna Nordens tid var det mycket viktigt för finska historiker att lyfta fram en finsk kulturhistoria utan nordiskt inflytande. De övriga nordiska länderna, i synnerhet Sverige, såg Finland som en avgrening av svensk kultur, vilket inte var den bild det självständiga Finland ville ha. Det är inte omöjligt att avsaknaden av nordiska referenser i de finskspråkiga böckerna är en fortsättning på denna inställning.

5.1.2 Samhällslära

Samhällslära är ett relativt ungt ämne. Innan 1900-talets senare hälft var historia och samhällslära ett och samma ämne. Eleven skulle förstå sitt samhälle och sin vardag utgående från sitt lands historia. Sedan samhällslära växte sig fram som ett eget ämne fick historia mindre plats i skolan. Läroämnena samhällslära och historia delar alltså sin bakgrund, vilket innebär att föreningarna Norden också haft inverkan på hur läroämnet samhällslära har utvecklats.

Finlands samhälle delar mycket likheter med de övriga nordiska länderna. Något som förenar oss är användningen av den nordiska välfärdsmodellen, vilket i korthet går ut på att staten aktivt försöker förse alla medborgare med utbildning, sjukvård och eventuella stöd innan de inleder sitt arbetsliv. Den nordiska välfärdsmodellen försöker även undvika stora ekonomiska och sociala klyftor bland medborgarna. De nordiska staterna försöker hålla sina medborgare säkra och nöjda för allas bästa, vilket kräver att medborgarna behandlas med respekt och jämställdhet.

Förutom den nordiska modellen har de nordiska länderna påverkat varandras system via sin gemensamma historia. Varje nordiskt land har vid något tillfälle i historien delat sina gränser med ett annat nordiskt land. Efter att ha tillhört Sverige i flera hundra år skildes Finland från Sverige år 1809 för att bli en del av Ryssland. Tsar Alexander I lät Storfurstendömet Finland fungera under autonomt styre, vilket innebar att Finland fick behålla det statskick som de ärvt av Sverige. De svenska lagarna behölls i Finland, och svenska förblev länge det regerande skriftspråket.

De böcker som jag granskat i läroämnet samhällslära är uppföljare till de böcker som jag granskade i historia. Böckerna i samhällslära fortsätter långt i samma stil som sina föregångare. *Forum 9 Samhällslära* har endast en referens till övriga Norden och *Forum Samhällslära 1* har inga referenser alls. *I tiden 9 samhällslära* har flera referenser till övriga Norden och jämför det finländska samhället med andra nordiska samhällen. I tiden 9 har dock färre referenser till Norden än de tidigare böckerna i samma serie. Innehållet i *Tillit tiden*-boken ger läsaren en bild av ett kulturellt samspel mellan de nordiska staterna medan innehållet i *Forum*-böckerna endast ger en beskrivning av det finländska samhället. Boken som skrivits av finlandssvenskar

innehåller återigen mera information om Norden än de böcker som skrivits av finskspråkiga författare.

De nordiska samhällena har alltid haft inflytelse över varandra, och det nordiska arvet syns även idag i våra samhällssystem, lagar, språk och kultur. Trots det finns det inga krav i Glgu 2014 på att ta upp detta inflytande i undervisningen i samhällslära. Det hänger på författarna hur mycket som skrivs om Nordens likheter med Finland.

5.1.3 Svenska och litteratur

Svenska och litteratur är det enda ämnet som *Glgu 2014* kräver ska innehålla information om nordisk kultur och nordiska språk. *Nordiska språk* kan tolkas som antingen de majoritetsspråk som talas i de nordiska länderna, eller de språk som talas av nordbor. Olika författare har tolkat begreppet på olika sätt, och därför fokuserar vissa böcker endast på svenska, finska, norska, danska och isländska, medan andra även inkluderar minoritetsspråk som romani, färöiska och samiska språk.

Alla böcker i svenska och litteratur som jag granskade hade minst en referens till något som relaterade till ett annat nordiskt land. Sex av de åtta böcker jag analyserade hade mer information om nordisk kultur- och språkhistoria än nordisk litteratur. Nordisk litteratur förekom i alla bokserier, men kvalitén på innehållet varierade. Böckerna nämnde nordiska författare och verk, men förmedlade sällan åt läsaren vad som utmärker nordisk litteratur. I flera fall nämndes inte författarnas ursprung heller. I vissa böcker framstår det som att författarna inte varit intresserade av att skriva om nordisk litteratur och endast inkluderat det p.g.a. läroplanens krav. Som exempel finns det en uppgift i slutet av ett kapitel i *Chatta åk 8* där eleven ska para ihop rätt nordiska deckarförfattare med rätt huvudkaraktär, trots att kapitlet inte handlat om nordiska deckare. För att klara av uppgiften måste eleven antingen på förhand känna till böckerna som nämns i uppgiften, eller leta upp dem online. Denna uppgift är den enda referensen till nordisk litteratur i boken.

I och med att svenska och litteratur är det enda ämnet i Glgu 2014 som kräver att eleverna ska bekanta sig med de nordiska kulturerna och språken i årskurs 7–9 kunde man anta att författarna skulle satsa på den aspekten i böckerna, men resultaten tyder på att detta inte alltid är fallet.

Svenska och litteratur är ett udda ämne i och med att det är det enda ämnet i den nuvarande läroplanen som uttryckligen nämner Norden. I den finska ekvivalensen, äidinkieli ja kirjallisuus, finns det inga referenser till varken nordiska språk eller nordisk litteratur. Att finskspråkiga barn inte tvingas bekanta sig med de nordiska språken känns förståeligt. Finskan är mycket annorlunda från de övriga nordgermanska språken som talas i Norden. Att behandla norska, danska eller isländska i finskspråkiga klassrum skulle förmodligen inte gynna undervisningen. Det som är svårare att bortförklara är varför man inte prioriterar att undervisa om nordisk litteratur i det finskspråkiga klassrummet. Nordisk litteratur delar likheter, men varje land har också sina unika drag. Att lära sig om nordisk litteratur innebär även att lära sig om nordisk kultur och gemenskap. Att den finskspråkiga läroplanen utesluter nordisk litteratur tyder på ett ointresse eller möjligtvis ovilja att jämföra den finska kulturen med en skandinavisk kultur.

Ur historiskt perspektiv är detta inte totalt förbryllande. Jämfört med Norge och Danmark är Finland ett väldigt ungt land, och ett land som länge förknippades med ett område som tillhörde ett annat land. Trots att majoriteten av folket talade finska publicerades de flesta texter ändå länge endast på svenska. Som jag nämnde i bakgrundskapitlet fick finska historiker kämpa med att skriva finsk historia oberoende av svenskt och ryskt inflytande. Det var viktigt att kunna skapa ett nationellt arv som det finländska folket kunde känna sig stolta över. Finska författare och historiker fick länge kämpa hårt för att den finska kulturen skulle få växa fram och erkännas. Det är möjligt att avsaknaden av referenser till de övriga nordiska länderna i de finskspråkiga böckerna är ett arv från denna tid.

5.1.4 Engelska

Läroböcker i språk skrivs alltid på det språk som undervisningen sker på. Alla de böcker som jag granskat har alltså skrivits av svenskspråkiga finländare för finlandssvenska elever. Svenska

och finska är väldigt olika språk, vilket betyder att eleverna har väldigt olika utgångslägen. Beroende på vilket modersmål man har lär man sig olika saker.

Det finns inget i Glgu 2014 som tyder på att undervisningen i engelska ska innehålla information om Norden, men vissa författare väljer ändå att behandla det. Författarna till Top Ten 1 valde att inkludera flera sektioner om nordiska länder. I kontrast har Far and Beyond-serien, som består av tre böcker, inte en enda referens till något nordiskt land eller språk.

Top Ten 1 innehåller en sektion där turister berättar om vad de tycker om Stockholm och en annan sektion som behandlar Island. Länderna beskrivs på ett väldigt romantiskt sätt, och påminner om en turistbyrå som försöker locka folk till länderna. De flesta turisterna i Stockholm-sektionen nämner visuella saker som man kan uppleva om man går på sightseeing i staden. De som skrivit sektionen om Island verkar avsiktligt ha vinklat all information för att få landet att verka lockande på ett nästan överdrivet komiskt sätt.

Det finns inga incitament för författarna att inkludera stoff om Norden i läroämnet engelska enligt Läroplanen 2014, men författarna till Top Ten 1 har ändå valt att inkludera sektioner om Sverige, Island, samt ett stycke som handlar om hur nordbor emigrerat till alla kontinenter.

5.1.5 Geografi

Enligt Glgu 2014 är geografi “ett tvärvetenskapligt läroämne, där man undersöker jordklotet och dess områden, naturen, mänsklig verksamhet och olika kulturer “ (Utbildningssyrelsen, 2014). Det övergripande målet för årskurs 7–9 är inte att bekanta sig med sin närmiljö, utan att “skapa sig en världsbild”. Flera av de individuella målen går dock ut på att eleverna ska lära sig något som specifikt berör Finland.

Finland ligger geografiskt väldigt nära de andra nordiska länderna. Klimatet och naturen i de nordiska länderna påminner mycket om varandra, och det finns dessutom geografiska kroppar som täcker eller gränsar flera av länderna. Skanderna sträcker sig från Norge över Sverige och in till Enontekis kommun i Finland, och Östersjön gränsar till Finland, Sverige och Danmark. Det finns alltså goda grunder till att jämföra de nordiska länderna i läroämnet geografi.

Alla de böcker i geografi som jag granskade var översatta från finska till svenska förutom Atlas för skolan, som inte var en textbok. De två bokserierna som jag analyserade var väldigt olika i fråga om referenser till nordiska länder. Geografi 7–9-serien jämför Finlands geografi med Nordens geografi jämt. De nordiska länderna dök inte heller endast upp för att jämföras med Finland, utan fick även eget utrymme. Geoiden-serien var å andra sidan mycket sparsam med referenserna till de nordiska länderna.

Att jämföra Geografi 7–9 med Geoiden påminde väldigt mycket om jämförandet mellan I tiden och Forum. Den ena serien påminde läsaren konstant om att Finland är en del av Norden, medan den andra serien endast var intresserad av att skriva om Finland. Då jag jämförde I tiden med Forum fäste jag uppmärksamhet vid att I tiden var ursprungligen skriven på svenska och Forum var översatt från finska. Då det kommer till Geografi 7–9 och Geoiden är båda böckerna ursprungligen skrivna på finska. Geografi 7–9 visar att det också finns finskspråkiga författare som är intresserade av att stärka de band som finns mellan de nordiska länderna och se Finland ur en nordisk kontext i stället för en nationell kontext.

5.1.6 Biologi

I läroämnet biologi ska eleven lära sig om växter och djurs liv. Det finns inget i Glgu 2014 som tyder på att de livsformer som tas upp i undervisningen ska vara bundna till Finland eller något annat land. Många finländska författare väljer ändå att skriva om djur- och växtlivet i Finland, vilket varken är förvånande eller negativt. Till läroämnets mål hör bland annat att “stärka elevens förhållande till naturen och hens miljömedvetenhet” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 436–437) och “inspirera eleven att påverka och bygga en hållbar framtid” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 437). För att eleven ska kunna värna om sin närliggande natur måste hen lära sig förstå vad djuren och växterna behöver.

Biologi är likt geografi ett ämne där böckerna oftast översätts från finska till svenska. Alla böcker i biologi som jag granskade var ursprungligen skrivna på finska. Böckerna behandlar Finlands natur, men drar inte mycket uppmärksamhet till landet. Fokuset ligger på själva växterna och djuren, inte vilka länder man kan hitta dem i. Östersjön är ett ämne som dyker upp

i tre av de fem biologiböcker som jag granskat, men författarna har inte fokuserat på sjöns geografi, utan vill endast informera läsarna om områdets flora och fauna. Eleverna lär sig indirekt om djur och växter som också förekommer i Danmark och Sverige, men förblir ovetande om det ifall ingen påpekar det.

Små referenser till Norden kan hittas här och där. Biokoden Naturen nämner att allemansrätten är unik för Norden, nämner järvens förekomst i Sverige och Norge och jämför svenska igelkottar med finländska. Hav och Sjöar använder "den kyliga Norden" och "den nordiska vintern" som uttryck. Några få anekdoter som rör sig om nordiska fenomen kan ibland hittas i de andra böckerna. Dessa referenser stärker dock knappast någon nordisk laganda. Alla böcker i biologi som jag analyserade hade översatts från finska, vilket kan vara en orsak till att de nordiska referenserna är så få. Till skillnad från böckerna i geografi förstärker informationen i geografiböckerna min hypotes om att finska böcker innehåller mindre text om Norden.

5.1.7 Samer

Finländska skolböcker tar visserligen upp samer, men utrymmet de får kan knappast räknas som tillräckligt för att få en heltäckande bild av deras kultur. I alla de böcker jag analyserat har högst två sidor ägnats åt samerna. Informationen som finns på dessa sidor består antingen av basfakta, samernas historiska förtryck, eller en blandning av dessa två. I de flesta fall läggs samerna ihop med romer och eventuellt andra minoriteter i ett stycke om kulturella minoriteter. Något jag märkte i min undersökning var att i de böcker som hade översatts från finska till svenska var finlandssvenskar alltid inkluderade i kapitel som handlade om minoriteter i Finland, men aldrig i böcker som skrivits av finlandssvenskar. Orsaken bakom detta är okänt och kunde utforskas vidare.

Författarna har försökt visa medlidande gentemot samerna genom att skriva om deras historiska förföljelse. Det finns inte ett enda fall där författarna bortförklarar eller försöker rättfärdiga den behandling samerna tvingats utstå. Trots författarnas och redaktörernas goda intentioner är dessa stycken inte utan problem. Det första som är problematiskt med innehållet är att förtrycket är beskrivet i förfluten tid. Det finns visserligen inte längre skolor som aktivt försöker frånta

samer deras kultur, men det innebär inte att samer lever problemfritt idag. Sättet som böckerna behandlar samernas förföljelse kan trots goda intentioner också ha en indirekt negativ effekt. Om böckerna endast beskriver förtrycket i förfluten form är det lätt för läsaren att tolka att texten förklarar att det inte längre finns något förtryck. Ifall läsaren tror att det inte längre finns något förtryck känner hen att det inte finns något behov av behandlingen av samer idag. Ifall läsaren inte heller har någon uppfattning att samer fortfarande särbehandlas kan samernas klagomål också låta som tandlöst gnäll i deras öron. Ett annat problem är att böckerna oftast endast beskriver det förtryck som samer har fått uppleva i stället för att beskriva samernas kultur. Läsaren blir således utan en bild av vad samerna är för ett slags folk förutom ett utstött folkslag. Utan förståelse för vad samerna värderar och hur de levt sina liv får läsaren inte en fullständig bild av vad de gått miste om. Utan förståelse för samernas kultur vet läsaren inte heller hur man bäst visar respekt gentemot samer.

Något som alla läromedel misslyckades med att förmedla tillräckligt bra information om var samernas språk. I flera fall användes ordet "samiska" utan att klarlägga vilken form av samiska det var tal om. Man kunde lätt utgående ifrån flera av böckerna anta att det bara finns ett samiskt språk som talas av alla samer. De få böcker som innehöll korrekt information om vilka tre samiska språk som talades i Finland innehöll inte information om hur lika eller olika språken var. Författarna till böckerna kunde ibland nämna att samer juridiskt sett har rätt till betjäning på de tre samiska språk som talas i Finland, men inkluderade inte huruvida detta sker i praktiken.

Ordval språk verkade till en början vara ett mera positivt exempel innan det blev klart att boken innehöll grova sakfel. Boken påstod att två nordsamiska dialekter var skilda språk och innehöll ett "samiskt alfabet" utan att klargöra att det var ett nordsamiskt alfabet och att varje samiskt språk har sitt eget alfabet. På ett mera positivt plan hade *Ordval språk* mestadels korrekt information om nordsamiskans grammatik och var tydlig med att det specifikt handlade om nordsamiska. Till skillnad från de flesta andra nordsamiskas läromedel som jag granskat verkar det som att författarna faktiskt försökte ha lite mera information om de samiska språken, och därför är det synd att de misslyckades. Den korrekta informationen kan hittas online, men

eleverna och läraren har knappast någon orsak att misstänka att informationen i boken är inkorrekt.

Petra Laiti ställde sig klart kritiskt till skolböckerna. Hon påpekade att det fanns väldigt lite information om samerna och i de stycken vi tittade på tillsammans hittade hon flera fel. De få böcker som hade texter skrivna på nordsamiska hade alla stavfel. Att informationen om deras språk inte ens är korrekt i de läromedel som jag analyserat är anmärkningsvärt. De informativa texterna om samerna var kortfattade och rörde sig mest kring samernas historiska förtryck i stället för att utforska deras kultur på ett meningsfullt sätt. Böckerna innehöll ingen information om samernas aktuella problem. Ett av dessa problem är de pågående marktvisterna mellan samer och staten, markägare samt olika bolag. I Lina Spjuts *Nationella minoriteter i grundskolans läromedel 2011-2019* framgår det att detta är ett ämne som tas upp i svenska skolböcker.

Spjut nämner att ett ofta förekommande tema i rikssvenska läroböcker i deras kapitel om samer är de pågående marktvisterna mellan samer och svenska staten, markägare samt olika bolag. I böckerna förklaras det att det funnits en intressekonflikt mellan dessa parter sedan medeltiden som fortfarande pågår. Böckerna ställer ibland frågan om vem det är som egentligen har rätt till markerna utan att själv ta ställning. Spjut förhåller sig kritisk till hur vissa författare har formulerat marktvisterna, eftersom samerna indirekt framstår som negativa aktörer. Genom att först nämna vad markägarna vill åstadkomma och sedan följa det med samernas invändningar kan samerna framstå som oppositionen (Spjut, 2020, s. 76). En liknande diskussion finns inte i de finländska läromedlen, eftersom frågan om samernas marktvister är totalt avsaknad i dem.

Laiti tog även upp de utmaningar som sameskolorna i Finland står inför. De samiska läromedlen uppdateras sällan och kan därför innehålla föråldrad information. Årskurser slås ofta ihop p.g.a. det låga antalet elever, vilket inte är optimalt för undervisningen. Ett annat vanligt problem kopplat till det låga antalet samiska elever är att samiska klasser ofta slås ihop med finskspråkiga klasser. Läraren måste välja mellan att fördela tiden på att översätta mellan de två språken, eller endast hålla undervisningsspråket på finska. Trots att de enligt lagen ska kunna använda sitt modersmål med myndigheterna har samerna inte alltid möjlighet till det i praktiken. Av praktiska orsaker får de heller inte alltid service på sitt modersmål på sjukhus

eller hos polisen. Utöver detta blir deras heliga platser också röjda av kapitalister. För att kunna bo i Finland måste samer till stor del anpassa sig till finsk kultur, och de orättvisor de måste stå ut med dagligen syns inte alls till i skolböckerna.

Det verkar finnas antingen en ovilja eller ett ointresse för att grundligt bekanta sig med samerna i de finländska läromedlen. En möjlig orsak bakom den bristfälliga informationen är att det inte finns något läroämne som har det som ett specifikt mål att bekanta sig med de nationella minoriteterna i Finland. Att eleven ska bekanta sig med samer och andra minoriteter är något som Läroplanen 2014 framhåller som viktigt, men det syns mera i läroplanens grundläggande mål än i de specifika ämnenas mål. Ifall man hoppas på att eleverna ska lära sig om minoriteterna borde man lägga det som ett klart mål i något ämne i stället för att hoppas och anta att det kommer att naturligt tas upp i något ämne.

Informationen om samerna hålls väldigt lika i läroböcker skrivna av finlandssvenskar och finskspråkiga. Den största skillnaden förekommer då böckerna inkluderat samerna i ett större kapitel om minoriteter i Finland. I de böcker som har skrivits av finskspråkiga författare är finlandssvenskar inkluderade i samma kapitel. I de böcker som är skrivna av finlandssvenskar är finlandssvenskar exkluderade från dessa kapitel. Utöver detta är själva informationen om samerna lika i böckerna i både kvantitet och kvalitet.

Trots att Glgu 2014 insisterar på att eleverna ska undervisas om de folkgrupper som finns i Finland innehåller skolböckerna väldigt lite relevant information om samerna. Statistisk basinformation ges utan kontext, och stannar knappast kvar hos eleverna. Det finns en skillnad på att till exempel veta hur många individer som talar skoltsamiska och att förstå vilken isolerande effekt det har på skoltsamer. Skolböckerna döljer inte det historiska förtryck som samerna genomlidit, men den vinklingen man hittar i böckerna är problematisk. Genom att endast beskriva förtryck i det förflutna ger texten indirekt en bild av att samerna inte längre upplever någon form av förtryck. Böckerna nämner inte de fortfarande pågående marktvisterna, eller hur samernas historiska områden och kultur utnyttjas av företag. Att böckerna dessutom innehåller sakfel om de samiska språken är oroväckande. Ifall Finlands elever verkligen ska bekanta sig med och lära sig respektera den samiska kulturen krävs det ändringar i skolböckerna. Informationen måste utökas och vara mer relevant.

Problemet ligger inte i att läroböckerna beskriver samernas historiska förtryck. Problemet ligger i att det till stor del är den enda representationen som samerna får. Samernas assimilering och nomadskolorna är en viktig del av samisk historia, men det innefattar inte allt det innebär att vara same. Ifall läroplanens mål gällande hur elever ska lära sig om och respektera den samiska kulturen ska uppnås måste informationen i läromedlen utökas. Utöver det historiska förtrycket borde läroböckerna även innehålla information om vilka motstånd samerna möter idag, bland annat på grund av det historiska förtrycket, samt mera information om samernas kultur. I de nuvarande läromedlen får läsaren föga uppfattning om vad det innebär att vara same idag.

5.2 Metoddiskussion

Avhandlingen var till största del en innehållsanalys av läroböcker. Som jag tidigare diskuterat styr läroboken undervisningen väldigt mycket. Innehållsanalys har varit en användbar metod i denna avhandling, eftersom den går ut på att analysera det konkreta innehållet. Metoden går mera ut på att se vad som finns i stället för hur man kan tolka innehållet. Genom att använda innehållsanalys har jag tagit reda på vilken information som läroböckerna har, och således vad som lärs ut till eleverna. Lärare har möjlighet att lägga till information och ta in andra källor, men som Nelsons forskning visat förlitar lärare sig mest på de läromedel klassen har.

Intervjun med Petra Laiti gav mig viktig information som jag annars inte skulle kunnat komma åt. Eftersom jag inte kan något samiskt språk kunde jag inte verifiera kvaliteten på den samiska som förekom i vissa böcker. I och med Laitis erfarenhet som sameaktivist kunde hon också ge mig ett samiskt perspektiv på innehållet i läroböckerna och undervisningen i allmänhet.

5.3 Förslag till fortsatt forskning

Det finns mycket utrymme för fortsatt forskning på de teman jag inkluderat i detta arbete. I min egen forskning fokuserade jag på att inkludera flera skolämnen för att få en helhetsbild över Nordens synlighet i den finlandssvenska undervisningen. Fördelen med detta är att jag

kunnat få en helhetsbild över hur mycket av Norden finlandssvenska elever får lära sig om i skolans många ämnen. Nackdelen är att varit tvungen att fokusera på ett litet urval böcker i varje ämne, vilket inte nödvändigtvis ger den tydligaste och mest korrekta bild av hur mycket Norden syns i läromedlen.

Mycket av detta arbete har gått ut på att jämföra läromedel som har skrivits av finlandssvenska författare och läromedel som översatts från finska. För att vidare forska kring vare sig finlandssvenska författare är mera benägna att referera till Norden än finskspråkiga kunde forskare undersöka finska skolböcker som inte översatts till svenska.

I min bakgrund diskuterade jag föreningarna Nordens aktivitet och försök att få en in en nordisk kontext i alla skolböcker. Genom att jämföra äldre läromedel med nyare kunde man kartlägga en sannolik minskning av referenser till Norden i såväl finlandssvensk som finskspråkig undervisning. Det vore värt att även jämföra äldre och nyare läroplaner.

Hela arbeten kunde skrivas om bara samernas synlighet i den finländska undervisningen. Finns det mer och bättre information om samerna i icke-översatta finska läromedel? Hur kunde man förbättra undervisningen?

6 Forskningslitteratur

Kimmo Päivärinta, Kati Solastie, och Simo Turtiainen. *Forum 6 Historia*. Fjärde upplagan. Redigerad av Mari Rakkolainen (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Cilla Heinonen. Otava, 2013.

Eenariina Hämäläinen, Antti Kohi, Kimmo Päivärinta, Vesa Vihervä, och Ira Vihreälehto. *Forum 7 Historia*. Tredje upplagan. Redigerad av Mari Rakkolainen (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Mats Österback. Otava, 2013.

Eenariina Hämäläinen, Antti Kohi, Kimmo Päivärinta, Vesa Vihervä, och Ira Vihreälehto. *Forum 8 Historia*. Andra upplagan. Redigerad av Mari Rakkolainen (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Mats Österback. Otava, 2013.

Eenariina Hämäläinen, Antti Kohi, Anna-Mari Numminen, Olli Poutiainen, och Vesa Vihervä. *Forum 9 Samhällslära*. Femte upplagan. Redigerad av Liisa Saarenheimo (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Gunilla Stenfors. Otava, 2015.

Heikki Arponen, Ulla Haapanen, Tiina Häggström, Sanna Jortikka, Matti Leinonen, och Teuvo Nyberg. *Liv Skogen*. Originalets titel: *Elo Metsä*. Redigerad av Miia Kirsi (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Annika Luther. Otava, 2016.

Eenariina Hämäläinen, Antti Kohi, Kimmo Päivärinta, Vesa Vihervä, och Vesa Vihervä. *Forum Samhällslära 1*. Originalets titel: *Yhteiskuntaoppi 1*. Första upplagan. Redigerad av Maria Vuorimies, Ulla Paavilainen (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Gunilla Stenfors. Otava, 2015.

Heikki Arponen, Tiina Häggström, Sanna Jortikka, Matti Leinonen, Teuvo Nyberg. *Liv Livet*. Originalets titel: *Elo Elämä*. Tredje upplagan. Redigerad av Tarja Latja-Karjanmaa (finska originalet) och Barbara Huldén (svenska versionen). Översatt av Annika Luther. Otava, 2015.

Moja Ladvelin och Pia Raunio. *Logga In*. Första upplagan, andra tryckningen. Redigerad av Annika Tallberg. Schildts & Söderströms, 2016.

Moja Ladvelin och Pia Raunio. *Chatta*. Första upplagan. Redigerad av Annika Tallberg. Schildts & Söderströms, 2012.

Moja Ladvelin, Pia Raunio och Katrina Åkerholm. *Surfa vidare*. Första upplagan. Redigerad av Annika Tallberg. Schildts & Söderströms, 2015.

Pirkko Björkqvist, Helena Palmén och Marie Sund. *Ordval Ask: Handbok i modersmål och litteratur för åk 7–9*. Schildts och Söderströms, 2009.

Pirkko Björkqvist och Marie Sund. *Ordval Embla: Handbok i modersmål och litteratur för åk 7–9*. Första Upplagan, andra tryckningen. Schildts och Söderströms, 2018.

Pirkko Höckerstedt, Iris Ritamäki-Johansson och Marie Sund. *Ordval Litteratur: Arbetsbok i modersmål och litteratur för åk 7–9*. Första upplagan. Redigerad av Simon Strömgård och Vivi-Ann Regnström. Schildts & Söderströms, 2014.

Pirkko Höckerstedt, Iris Ritamäki-Johansson och Marie Sund. *Ordval Språk: Arbetsbok i modersmål och litteratur för åk 7–9*. Första upplagan. Redigerad av Simon Strömgård och Vivi-Ann Regnström. Schildts & Söderströms, 2014.

Päivi Happonen, Mervi Holopainen, Rita Keskitalo, Erika Ryyppö, Antero Tenhunen, Marja Tihtarinen-Ulmanen och Elisabet Palenius. *Biokoden Naturen*. Originalets titel: *Koodi Luonto*. Första upplagan, första tryckningen. Redigerad av Aino Kalpio, Johanna Kainu (finska originalet) och Lari Assmuth (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2018.

Sanna Jortikka, Matti Leinonen, Teuvo Nyberg, Simo Veistola och Lise-Lotte Flemming. *Skolans Biologi: Hav och sjöar*. Originalets titel: *KB Itämeri*. Första upplagan, tredje tryckningen. Redigerad av Anna-Mari Tyynelä (finska originalet) och Marianne Peltomaa (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2015.

Sanna Jortikka, Merja Kuisma, Matti Leinonen, Teuvo Nyberg, Simo Veistola och Lise-Lotte Flemming. *Skolans Biologi: Skogar och myrmarker*. Originalets titel: *KB Metsä ja suot*. Första upplagan, femte tryckningen. Redigerad av Tarja Latva-Karjanmaa (finska originalet) och Magdalena Lindberg (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2017.

Elisabet Palenius. *Atlas för skolan*. Andra upplagan. Schildts & Söderströms 2016.

Matti Leinonen, Arto Martikainen, Teuvo Nyberg, Simo Veistola, Sanna Jortikka, Elisabet Palenius. *Geografi 7–9 Världen*. Originalalets titel: *KM Maailma*. Första upplagan, fjärde tryckningen. Redigerad av Magdalena Lindberg (svenska versionen). Schildts & Söderströms 2017.

Matti Leinonen, Arto Martikainen, Teuvo Nyberg, Simo Veistola, Sanna Jortikka, Annika Luther. *Geografi 7–9 Finland*. Originalalets titel: *KM Suomi*. Första upplagan. Redigerad av Magdalena Lindberg (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2010.

Johanna Bonäs och Tina Ernström-Backas. *I Tiden 7: Revolutioner och uppfinningar förändrar världen*. Redigerad av Siv Fogelholm. Schildts & Söderströms, 2017.

Johanna Bonäs och Tina Ernström-Backas. *I Tiden 8: Människor fortsätter att förändra världen*. Redigerad av Siv Fogelholm. Schildts & Söderströms, 2018.

Johanna Bonäs och Janne Strang. *I Tiden 9: Samhällslära*. Redigerad av Roland Juthman. Schildts & Söderströms, 2018.

Hannele Cantell, Heikki Jutila, Rita Keskitalo, Juho Moilanen, Mari Petrelius och Mervi Viipuri. *Geoiden 7: Förutsättning för liv*. Originalalets titel: *Geoidi Elämän edellytykset*. Första upplagan. Redigerad av Päivi Putkonen (finska originalet) och Hans Nordman (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2018.

Hannele Cantell, Heikki Jutila, Rita Keskitalo, Juho Moilanen, Mari Petrelius, Mervi Viipuri och Elisabet Palenius. *Geoiden 8: Landskap och livsmiljöer i förändring*. Originalalets titel: *Muuttuvat maisemat ja elinympäristöt*. Första upplagan. Redigerad av Päivi Putkonen (finska originalet) och Hans Nordman (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2019.

Hannele Cantell, Heikki Jutila, Rita Keskitalo, Juho Moilanen, Mari Petrelius, Mervi Viipuri och Charlotte Elf-Grandin. *Geoiden 9: Människan och kulturer*. Originalalets titel: *Ihmiset ja kulttuuri*. Första upplagan. Redigerad av Aino Kalpio, Päivi Putkonen (finska originalet) och Hans Nordman (svenska versionen). Schildts & Söderströms, 2019.

Heidi Rouhiainen och Elisabeth Lindén. *Top Ten 1*. Första upplagan, andra tryckningen. Schildts & Söderströms 2018.

Alfred Backa, Johanna Holmström, Crista Åberg, Axel Åhman. *Språket i mig Mo 7–9: Textbok*. Första upplagan. Redigerad av Filippa Forsman och Kajsa Heselius. Schildts & Söderströms, 2020.

Emilia Lamu, Alistair Logan och Heidi Vänttinen. *Far and Beyond 7*. Första upplagan, fjärde tryckningen. Schildts & Söderströms 2019.

Alistair Logan, Sandra Backman och Nea Metsävuori. *Far and Beyond 8*. Första upplagan, tredje tryckningen. Schildts & Söderströms 2018.

Sandra Backman, Alistair Logan och Nea Metsävuori. *Far and Beyond 9*. Första upplagan, andra tryckningen. Schildts & Söderströms 2017.

7 Referenser

- Ahonen, S. (2015). Kan ett inbördeskrig försonas i ett historieklassrum? Teori och praktik. *Journal of Humanities and Social Science Education*, 19-33.
- Castrén, M., Riikonen, R., Suuronen, L., & Malmström, H. (1988). *Historia för åttan: Lärobok i historia för åk 8*. (M. Teir, Red.) Vasa: Editum.
- Castrén, Riikonen, Malmström, & Hallbäck. (1979). *Historia för sjuan: Lärobok i historia för åk 7*. (M. Teir, Red.) Vasa: Ab Svenska läromedel.
- Davvi Girji. (2022). *Norsk-nordsamisk ordbok*. Hämtat från https://533.davvi.no/ordbok_norsam.php den 27 April 2022
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (P. Larsson, Övers.) Studentlitteratur.
- Duden. (den 24 4 2018). *Vergangenheitsbewältigung*. Hämtat från DWDS: <https://www.dwds.de/wb/Vergangenheitsbew%C3%A4ltigung>
- Ejvegård, R. (2003). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Estlander, B. (1919). *Finlands historia i korta berättelser* (1 uppl.). Helsingfors: Holger Schildts Förlagsaktiebolag.
- Estlander, B. (1941). *Finlands historia i korta berättelser* (8 uppl.). Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Estlander, B. (1956). *Finlands historia i korta berättelser* (11 uppl.). Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Glosbe. (2022). *Jag på nordsamiska*. Hämtat från <https://sv.glosbe.com/sv/se/jag> den 27 April 2022
- Gustafsson, H. (2017). *Nordens historia: En europeisk region under 1200 år* (3:1 uppl.). Lund: Studentlitteratur.

- Hemstad, R. (2016). Scandinavianism, Nordic Co-operation, and 'Nordic Democracy'. i J. Kurunmäki, & J. Strang (Red.), *Rhetorics of Nordic Democracy* (ss. 179-193). Helsingfors: Studia Fennica.
- Henrysson, S., & Flodin, J. (1992). *Samernas skolgång till 1956*. Umeå: Umeå universitet.
- Holmén, J. (2006). *Den politiska läroboken: Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under Kalla kriget*. Uppsala: Studia Historica Upsaliensia.
- Hornborg, E. (1958). *Finlands historia* (4 uppl.). Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Karlsson, K.-G. (2004). Historiedidaktik: begrepp, teori och analys. i K.-G. Karlsson, U. Zander, K.-G. Karlsson, & U. Zander (Red.), *Historien är nu: En introduktion till historiedidaktiken* (ss. 21-66). Lund, Sverige: Studentlitteratur.
- Lag 1998:628. (u.d.). *Lag om grundläggande utbildning*. Hämtat från Finlex: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628#a23.12.1999-1288> den 20 Juni 2022
- Langslet, A. (2020). *Nasjonens kraft: Nasjonstankens invirkning på*. Agder: Universitetet i Agder.
- Lappalainen, O., Tiainen, S., Waronen, E., Zetterebg, S., af Hällström, K., & Malmström, H. (1999). *Horisont, historia för högstadiet: Från Napoleon till nutid*. (A. Tallberg, Red.) Vasa: Schildts.
- Lehtonen, & Huttunen. (1977). *Historia för grundskolan Åk 7*. (G. Cleve, Övers.) Borgå: Söderströms.
- Mattlar, J. (2015). Ett erkännande av de nationella minoriteterna? Historieundervisningen under 2000-talets första år. i D. Sjögren, & J. Westberg (Red.), *Norrlandsfrågan: Erfarenhet av utbildning, bildning och fostran i nationalstatens periferi*. Umeå: Kungl. Skytteanska samfundets handlingar.

- Mikander, P. (2016). *Westerners and Others in Finnish School Textbooks*. Helsingfors, Finland: Helsingfors universitet.
- Mikander, P. (2016). *Westerners and Others in Finnish School Textbooks*. Helsinki: Unigrafia.
- Nationalencyklopedin. (den 17 5 2018). *Kvalitativ metod*. Hämtat från Nationalencyklopedin: <https://www-nese.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/kvalitativ-metod>
- Neahttadigisánit*. (2002). Hämtat från <https://sanit.oahpa.no> den 27 April 2022
- Nelson, J. (2012). Hur används läroboken av lärare och elever? *Nordina : Nordic studies in science education*, 2(2).
- Nyberg, F. (2007). *Finlands historia: vändpunkter, utvecklingslinjer - historia för gymnasiet*. Borgå: Schildts & Söderströms.
- Olsen, T. A. (2021). Med urfolks- och minoritetsperspektiver på skolan i Norge. i T. Gullberg, & M. Björkgren (Red.), *Minoritetspedagogik i Norden*. Bottniska studier.
- Opetushallitus. (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*.
- Ottelin, A. (1926). *Fäderneslandets historia* (1 uppl.). Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Ottelin, A. (1927). *Finlands historia för mellanskolor, flickskolor och seminarier* (1 uppl.). Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Riksdagen. (den 23 4 2018). *Maktlagen och upplösandet av riksdagen*. Hämtat från Riksdagen: <https://www.eduskunta.fi/SV/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/eduskunta-ja-itsenaistyminen-1917/Sidor/valtalaki-ja-eduskunnan-hajotus.aspx>
- Schybergson, M. (1932). *Lärobok i Finlands historia för lyceerna och flickskolorna* (6 uppl.). Helsingfors: Söderströms & C:o Förlagsaktiebolag.
- Schüllerqvist, B. (2014). Vad finns i din historiska innehållsrepertoar? Ett bigrag til historiedidaktisk teoriutveckling. i L. K. (red.), *Faglig kunnskap i skole og*

lærerutdanning: Nordiske bidrag til samfunnsfag. och historiedidaktikk (ss. 59-73).
Bergen: Fagbokforlaget.

Siida. (2003). *Petsamosta Inariin*. Hämtat från .
<http://www.samimuseum.fi/saamjiellem/suomi/historia.html> den 27 April 2022

Spjut, L. (2020). Nationella minoriteter i grundskolans läromedel 2011-2019. *Nordidactica - Journal of Humanities and Social Science Education*, 60-87.

Tepora, T. (2014). Coming to terms with violence: Sacrifice, collective memory and reconciliation in inter-war Finland. *Scandinavian Journal of History*, 39, 487 - 509.

Torsti, P. (2007). How to deal with a difficult past? History textbooks supporting enemy images in post-war Bosnia and Herzegovina. *Journal of Curriculum Studies*, 77-96.

Trost, J. (2012). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningssyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Wesslin, S. (den 7 Maj 2017). *Kielensä kadottaneet lapset - näin saamen kieli pestiin pois*. Hämtat från Yle Uutiset: <https://yle.fi/uutiset/3-9579558> den 14 Juni 2022

Wetterberg, G. (2010). *Förbundsstaten Norden*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Wikman, T. (2004). *På spaning efter den goda läroboken: Om pedagogiska texters lärande potential*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

YLE. (den 17 1 2018). *Civil War still divides Finland after 100 years, poll suggests*. Hämtat från YLE uutiset: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/civil_war_still_divides_finland_after_100_years_poll_suggests/10025538

Åström Elmersjö, H. (2013). *Nordismen, föreningarna och historieämnet Norden*. Lund: Nordic Academic Press.